

Umàno Zuzue, umàno Ereazar no

29 A'e re Zuzue Nun ta'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiruze'eg umàno a'e kury. Werekò 110 kwarahy imàno mehe. **30** Uzutym hetekwer iziwy rehe Ximinat-Xera pe wà. Upyta Eparai waiwy ywytyruhu hereko har rehe Kaz ywytyr ikupe kutyr kwarahy heixe haw awyze har kutyr.

31 Teko Izaew izuapyapyr umuwete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zuzue hekuwe mehe wà. Imàno re umuwete waiko wà no, amo tuwihaw Tupàn Izaew wanupe hemiapo kwer ikwaw par wanekuwe mehe wà no.

32 A'e 'ym mehe teko Izaew werur Zuze hetekwer Ezit ywy wi wà. Uzutym hetekwer Xikez pe wà. Kwehe mehe Zako ume'eg kar amo ywy pehegwer Amor ta'yr wanuwi a'e. Amor wiko Xikez tu romo. Omono 100 temetarer tàtà parat iapo pyrer izupe hekuzaromo. Zuze izuapyapyr upyhyk a'e ywy pehegwer a'e wà, ta'e wanu wiko izar romo kwehe mehe a'e wà xe.

33 Ereazar Àràw ta'yr umàno a'e no. Uzutym hetekwer Zimea pe Eparai ywy rehe ywytyruhu heta haw rehe wà. Zuzue omono a'e tawhu Ereazar ta'yr Pinez her ma'e pe a'e 'ym mehe a'e. Upaw.

WANERUZE'EGAR WÀ

Anoni-Mezek heitykaw

1 ¹ Zuzue imàno re Izaew uze'eg Tupàn pe wà, hehe upuranu pà wà. — Ma'enugar Izaew izuapyapyr ràgypy uzàmàtry'y'm putar Kànàà ywy rehe har wà nehe, i'i izupe wà.

2 Uze'eg Tupàn wanupe.

— Zuta izuapyapyr a'e wà nehe, a'e ràgypy oho putar waàmàtry'y'm pà a'e wà nehe, i'i wanupe. — Ta'e amur Kànàà waiwy Izaew wanupe ihe xe, i'i wanupe.

3 Na'e Zuta izuapyapyr uze'eg Ximeàw izuapyapyr wanupe wà. — Peho urerupi ureywy ràw me nehe, Kànàà rehe har wàmàtry'y'm pà nehe. Waneityk ire oroho putar penupi ure nehe no, i'i wanupe. A'e rupi Ximeàw oho wanupi wà. **4** Uzàmàtry'y'm Zuta izuapyapyr Kànàà ywy rehe har wà, Perize izuapyapyr wà no. Tupàn upytywà wà. A'e rupi weityk wà. Uzuka 10 miw awa Mezek tawhu pe har wà. **5** Wexak Mezek pe har wanuwihawete a'e pe wà no. Uzàmàtry'y'm oho wà no. Umuzàn kar Kànàà wà, Perize wà no. **6** Mezek pe har wanuwihawete uzàn oho a'e wi. Zuta uzàn haikweromo wà. Upyhyk wà. Omonohok ikwàhu wà, omonohok ipyhàhu wà no. **7** Na'e Mezek pe har wanuwihawete uze'eg wanupe. — Azapo nezewe haw **70**

tuwihawete wanupe ihe, wakwàhu wapyhàhu imonohok pà ihe. U'u temi'u kurer heywyrapew wi u'ar ma'e kwer wà. Kutàri Tupàn umekuzar heremiapo kwer kwez ihewe kury, i'i tuwihawete Izaew wanupe. Werur zauxiapekwer a'e tuwihawete Zeruzarez tawhu pe wà. Umàno a'e pe.

Weityk Zeruzarez Emerom wà kury

8 Na'e Zuta izuapyapyr uzàmàtry'y'm Zeruzarez pe har wà kury. Uzuka teko a'e pe har wà. Umunyk tata wanàpuz wanehe wà no. **9** A'e re Zuta izuapyapyr uzàmàtry'y'm amogwer Kànàà pe har oho wà kury: ywytyr rehe har wà, ywyxig Negew her ma'e rehe har wà no, ywytyr heta 'ymaw Zuta waiwy rehe har rehe har wà no. **10** Oho Kànàà Emerom tawhu pe har wakutyr wà. Weityk na'iruz tuwihawete a'e pe wà: Xezaz, Aimà, Tawmaz. Anak ta'yr romo wanekon wà.

Nemir imumaw paw

11 A'e wi oho Nemir tawhu pe har wakutyr wà. (Kiriati-Xeper tawhu her inugwer a'e.) **12** Na'e Karew uze'eg zauxiapekwer wanupe a'e kury. — Aze amo awa oho Kiriati-Xeper tawhu kutyr nehe, aze weityk a'e pe har wà nehe, tawhu ipyro pà nehe, amono putar

herazyr Akixa izupe hemireko romo ihe nehe, i'i Karew.

13 Otoniew Kenaz ta'yr Karew tywyr upyro Nemir tawhu oho a'e, uzehe we har wanupi a'e. A'e rupi Karew omono wazyr Akixa izupe hemireko romo. 14 Otoniew wapyr wiko mehe amo 'ar mehe Akixa wenz ma'e umen pe a'e. — Enoz amo ywy pehegwer heko ràm romo heru pe nehe, i'i izupe. (Nuenoz kwaw watyw pe a'e.) A'e rupi Akixa oho heko haw pe. Wezyw weimaw zumen wi. — Ma'e apuner iapo haw rehe newe ihe, i'i tu Karew izupe.

15 — Ezapo amo ikatu ma'e ihewe nehe. Emur ywy pehegwer Negew rehe har ihewe. Naheta kwaw 'y a'e pe. Emur ytyzuzàmaw ihewe nehe no, i'i izupe. Omono Karew ytyzuzàmaw izupe. Amo ywate wanuz amo wà. Amogwer wytyr iwy pe wanuz wà no.

Zuta, Mezàmi iànàm hurywete wà kury

16 Moizez tatyw izuapyapyr wà, Kene parer wà, uzeupir Zeriko tawhu inàzàràn heta haw wi wà, Zuta izuapyapyr wanupi wà, ywyxiguhu Negew her ma'e pe wà. Amarek izuapyapyr wiko a'e ywy rehe wà. A'e teko oho Amarek izuapyapyr wapyr a'e pe wà.

17 Na'e Zuta izuapyapyr wà, tyky'yr Ximeàw izuapyapyr wà no, oho Kànàà Zepat tawhu pe har wakutyw wà kury. Weityk tawhu upaw rupi wà, imumaw pà wà. A'e rupi ko 'ar rehe Horoma a'e tawhu her romo a'e kury. Imumaw pyrer i'i her zaneze'eg rupi.

18 Zuta nupyro kwaw amo tawhu wà no: Kaz, Akerom, Ekerom. Nupyro kwaw ywy a'e tawhu iwyr har wà no. 19 Tupàn wiko Zuta wanche we a'e. Upyro ywy wytyr rehe har paw wà. Nupuner kwaw teko yryhu iwyr har wazuka haw rehe, ta'e heta ywyr amawa ita tâtà ma'e iapo pyrer wanupe a'e xe. 20 Omono Emerom tawhu Karew pe wà, ta'e nezewe haw iapo àwàm Moizez umume'u wanupe kwehe mehe a'e xe. Umuhem kar Karew a'e na'iruz Anak ta'yr a'e wi wà. 21 Mezàmì izuapyapyr nupuner kwaw Zepu izuapyapyr Zeruzarez tawhu wi wamuhem

kar haw rehe wà. Te ko 'ar rehe Zepu wiko Zeruzarez tawhu pe Mezàmì wapyr wà.

Zuzue iànàm umumaw Metew pe har wà

22 Zuze izuapyapyr, Eparai izuapyapyr her ma'e, Manaxe izuapyapyr her ma'e, uzàmàtyry'ym Metew tawhu pe har oho wà. 23 Omono amo awa Metew tawhu hexak kar pà wanupe wà. Iruz a'e tawhu her kwehe arer romo a'e. 24 A'e awa uhem tawhu huwaxe wà. Wexak amo awa tawhu wi ihem mehe wà. Uze'eg izupe wà. — Aze erexak kar tawhu pupe urereixe àwàm nehe, uruzapo putar ikatu ma'e newe nehe, i'i izupe wà.

25 A'e rupi wexak kar waneixe àwàm wanupe. Uzuka tawhu pe har paw wà. Xo a'e awa zo a'e, iànàm zo a'e wà no, nuzuka kwaw a'e wà. 26 Oho Ete ywy rehe har waneko haw pe wà. Uzapo amo tawhu a'e pe wà. Omono Iruz a'e tawhu pe her romo wà. Te ko 'ar rehe her romo a'e.

Teko imono kar pyr 'ym wà

27 Manaxe izuapyapyr wà, nupuner kwaw Mete-Xà tawhu pe har wamuhem kar haw rehe wà. Nupuner kwaw amo tawhu pe har wamuhem kar haw rehe wà no: Tanak pe har wà, Nor pe har wà, Imireàw pe har wà, Mezin pe har wà, amogwer taw pixik ma'e pe har wà. Ta'e Kànàà heko wer tuwe a'e ywy rehe azeharomoete a'e wà xe. 28 Amo kwarahy pawire Izaew ikàg wera'u wà. Umuma'ereko kar teta'u Kànàà pe har wà. Numuhem kar kwaw upaw rupi wà, a'e ywy wi wà.

29 Eparai izuapyapyr numuhem kar kwaw Kànàà Zezer tawhu pe har wà. Kànàà a'e pe har wiko wi wi a'e pe Eparai wainuromo wà.

30 Zemurom izuapyapyr numuhem kar kwaw Kànàà Kitoron tawhu pe har wà, Naro tawhu pe har wà no. Upyta a'e pe wainuromo wà. Umuma'ereko kar tuwe wà.

31 Azer izuapyapyr numuhem kar kwaw amo tawhu pe har wà. Na'aw tawhu waner xe wà: Ako, Xitom, Araw, Akaziw, Ewma, Apeka, Heow. 32 A'e rupi Azer wiko a'e pe Kànàà wainuromo wà no.

33 Napitari izuapyapyr numuhem kar kwaw teko Mete-Xemez tawhu pe har wà, Met-Anat tawhu pe har wà no. A'e rupi Napitari wiko Kànàà wainuinuromo wà no. Met-Xemez pe har wà, Met-Anat pe har wà no, wiko Napitari wanupe uma'ereko e ma'e romo wà kury.

34 Amohe ywy rehe har wà, umupyta kar Nà izuapyapyr wytyruhu rehe wà. A'e rupi Nà nupuner kwaw ywy wytyruhu heta 'ymaw rehe weko haw rehe wà. **35** Amohe upyta amo tawhu Ere wytyruhu rehe har rehe wà: Aezarom, Xarami. Zuzè izuapyapyr ikàg wewer tuweharupi wà. Amo 'ar mehe ikàg tuwe wà. A'e rupi umuma'ereko kar Amohe uzeupe wà no. **36** Amohe waiwy uzyppyrog wytyruhu rehe, teko wazeupir haw zawazyr her ma'e pe. A'e wi oho Xera ikupe kutyr wà kury.

Tupàn heko haw pe har oho Moki tawhu pe a'e

2 ¹Amo Tupàn heko haw pe har oho Ziwkaw tawhu wi Moki tawhu pe a'e kury. Uze'eg a'e pe har wanupe. — Apuerur Ezit ywy wi ihe. Apumuxe kar ywy peipy wanupe heremimume'u kwer rehe ihe no. — Nazuhaw pixik kwaw peme heze'eg awer ihe nehe, a'e peme. **2**— Pezapokatu zo peze'eg a'e ywy rehe har wanehe we nehe. Peityk ma'ea'yr hapy haw tupàn a'ua'u wanenataromo har nehe, a'e peme. Naperuzar kwaw heze'eg. Mārāzāwe tuwe herereko pe nezewe, i'i wanupe. **3**— Naperuzar kwaw heze'eg, a'e rupi namuhem kar kwaw a'e teko ko ywy rehe har penenataromo ihe wà nehe. Wiko putar peāmātry'ymar romo wà nehe. Pepurumuwete wer putar wazar tupàn a'ua'u wanehe nehe no, i'i wanupe.

4 A'e ma'e Izaew paw wanupe imume'u re teko uzai'o tetea'u tuwe a'e wà kury. **5**— Moki, i'i a'e ywy pe wà. — Uzai'o ma'e wà, i'i her zaneze'eg rupi. Uzuka ma'ea'yr a'e pe Tupàn henataromo wà.

Zuzue imàno haw

6 Omono kar Zuzue Izaew uzewi wà. A'e re teko oho uiwy rehe pitàitàigatu wà, weko

haw iapo pà a'e pe pitàitàigatu wà. **7** Zuzue heko mehe we teko weruzar Tupàn ze'eg wà. Amo tàmuz wikuwe Zuzue imàno mehe wà. A'e tàmuzgwer wexak Tupàn hemiapo kwer ikàg ma'e paw a'e wà, Izaew wanupe iapo mehe a'e wà. Teko weruzar Tupàn ze'eg waneko mehe wà no.

8 Zuzue Nun ta'yr 110 kwarahy hereko mehe umàno a'e. **9** Utym hetekwer iziwy Tupàn hemimur kwer rehe a'e wà. Xinater tawhu pe Eparai ywy wytyruhu heta haw pe itym wà. Itym awer wytyr Kaz huwake kwarahy heixe haw awyze har kutyr tuz. **10** Umumaw Izaew kwarahy tetea'u a'e pe wà. Umàno Zuzue 'ar mehe arer upaw rupi wà no. Wazuapyapyr wiko a'e ywy rehe wà kury. Nukwaw kwaw Tupàn wà. Nukwaw kwaw Izaew wanupe hemiapo kwer wà.

Izaew upuir Tupàn wi wà

11 Na'e Izaew uzapo iaiw ma'e Tupàn huwarupi wà. Umuwete katu tupàn ua'u Ma'aw her ma'e wà kury. Na'ikatu pixik kwaw wanemiapo kwer Tupàn pe.

12 Upuir teko Tupàn wàmuzgwer wazar wi wà, Ezit ywy wi wanerur arer wi wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u a'e ywy rehe har wazar wà, uzeake wiko ma'e wazar wà. Umuikwahy kar Tupàn wà. **13** Ta'e upuir izuwi wà xe, ta'e umuwete katu Ma'aw wà xe, ta'e umuwete katu Atarot wà no xe. (Ma'aw tupàn ua'u awa romo hekon a'e. Atarot tupàn ua'u kuzà romo hekon a'e no.) **14** Wikwahy tuwe Tupàn Izaew wanehe. A'e rupi umuhem kar awa iaiw ma'e Izaew waneko haw pe wà kury. A'e awa uzuka amo Izaew wà, wama'e heraha pà wà. Omono Tupàn Izaew waāmātry'ymar wanupe wà. A'e rupi Izaew na'ikàg kwaw wà kury. Wanuwake har upuner iaiw ma'e iapo haw rehe wanupe wà kury. **15** Aze Izaew uhem oho amo teko waāmātry'ym pà wà, Tupàn nupytywà kwaw wà. Upytywà waāmātry'ymar wà, uze'eg awer rupi katete a'e. Uzemumikahy Zutew wà. Upuraraw ma'erahy tetea'u wà.

16 Na'e Tupàn wexaexak amo tuwihaw teko wapyro har romo a'e kury. A'e tuwihaw

upyro Izaew waàmàtry'yymar wanuwi wà. **17** Nezewe rehe we teko nuzekaiw kwaw uwihaw waze'eg rehe wà. Umuwete katu amo tupàn a'ua'u wà. Nuiko kwaw wàmuz wazàwe wà. Na'arewahy uhem oho Tupàn rape wi wà, wàmuz wanape wi wà. Nuwuzar kwaw Tupàn ze'eg wàmuz wazàwe wà. **18** Teko wanupe tuwihaw hexakar mehe Tupàn wiko a'e tuwihawete rehe we a'e. A'e tuwihaw a'e wà, wikuwe mehe upyro Zutew oho waiko waàmàtry'yymar wanuwi a'e wà. Ta'e Tupàn upuhareko katu Zutew a'e wà xe, ta'e waàmàtry'yymar upuraraw kar ma'erahy tetea'u wanupe a'e wà xe. **19** Wyzài tuwihaw imàno re teko uzewyr wemiapo kwer pe wà. Wanemiapo kwer pitàitàigatu iaiw wera'u wanu wanemiapo kwer wanuwi. Umuwete katu wi wi tupàn a'ua'u oho waiko wà, ikatu 'ym ma'e iapo pà wanenataromo wà. — Nazapytu'u kwaw a'e ma'e iapo re nehe, i'i uzeupeupe wà. **20** A'e rupi Tupàn wikwahy tuwe Izaew wanehe kury. — Ko teko uhaw wàmuzgwer ze'eg awer ihewe wanemimume'u kwer wà. Nuzekaiw kwaw heze'eg rehe wà, i'i uzeupe. **21** — Zuzue umuhem kar amo wà. Amogwer upyta xe wà. Namuhem kar kwaw xe wi ihe wà nehe kury, i'i uzeupe. **22** — Amono kar putar a'e teko Izaew wakutyr ihe wà nehe. Agaw putar Izaew nezewe ihe wà nehe. Aze ru'u wata putar herape rupi wàmuzgwer wazàwe wà nehe. Aze ru'u nan, i'i uzeupe.

23 Tupàn umupyta kar a'e teko a'e wyye rehe wà. Numuhem kar kwaw upaw rupi a'e 'ar mehe wà. Nuweityk kar kwaw Zuzue pe a'e 'ym mehe wà.

Teko Kànàà rehe upyta ma'e kwer wà

3 ¹ Amume'u putar a'e teko waner xe ihe wà nehe kury, Tupàn hemimupyta karer waner xe ihe wà nehe kury. Umupyta kar a'e pe Izaew wanagaw pà wà. Izaew wanu uzàmàtry'yym a'e wyye rehe har wà. Wana'yr a'e 'ar mehe har nuzàmàtry'yym pixik kwaw wà. Xo zeàmàtry'yym 'ymaw zo ukwaw wà. **2** Omono kar a'e wyye rehe har Izaew wakutyr a'e wà, ta'e Izaew izuapyapyr nukwaw kwaw

puruàmàtry'yymaw a'e wà xe. Ta'e ipurumu'e wer wanehe puruàmàtry'yymaw rehe a'e xe. **3** Na'aw waner xe wà: 5 Piri wyye rehe har wanuwihawete wà, Kànàà izuapyapyr paw wà, Xitom pe har wà, Ewe izuapyapyr wyytyr Irimano wyye rehe har myter pe wiko ma'e wà. A'e Ewe izuapyapyr uzapo weko haw Ma'aw wyytyr huwawe wà. Waneko haw uhem Amat tawhu pe teixe haw kutyr. **4** Tupàn umupyta kar a'e teko paw a'e wyye rehe wà, Izaew wanagaw pà wà. — Aze ru'u weruzar putar heze'eg wà nehe, i'i Tupàn uzeupe. Kwehe mehe omono uze'eg Moizez pe a'e. Moizez omono a'e ze'eg wanu wanupe. **5** A'e rupi Izaew izuapyapyr wiko a'e teko wainuromo wà kury. Na'aw a'e teko waner xe wà: Kànàà izuapyapyr wà, Ete izuapyapyr wà, Amohe wyye rehe har wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zepu izuapyapyr wà. **6** Uppyhyk awa Izaew izuapyapyr a'e teko wanazyr wemireko romo wà. Omono wazyr wanemireko romo wà no. Umuwete katu wazar tupàn ua'u wà no.

Otoniew

7 Iaiw ma'e uzapo Tupàn huwa rupi wà. Heharaz uzar Tupàn ete wi wà. Umuwete katu tupàn ua'u awa Ma'aw her ma'e wà. Umuwete katu tupàn ua'u kuzà Atarot her ma'e wà no. **8** Izaew wanehe Tupàn ikwahy haw ukaz tata ài. A'e rupi upyhyk kar Izaew Kuxà-Hizatai pe wà, Mezopotàm wyye rehe har wanuwihawete pe wà. Izaew umumaw **8** kwarahy ma'erahy ipuraraw pà a'e tuwihawete rehe we wà. **9** A'e rupi Izaew uze'eg Tupàn pe wà. — Urepytywà pe nehe, i'i izupe wà. A'e rupi Tupàn wexak amo awa wapyro har romo a'e kury. Otoniew her romo a'e. Kenaz Karew tywyr ta'yr romo hekon a'e. **10** Tupàn rekwe puràg weruze'eg Otoniew a'e kury. Izaew wanuwihaw romo uzeapo kury. Omono'og zauxiapekwer wà, Mezopotàm wyye rehe har waàmàtry'yym pà wà. Tupàn uppytywà a'e wà, a'e rupi weityk a'e tuwihawete a'e wà kury. **11** A'e re Otoniew umumaw amo **40** kwarahy wiko pà. A'e kwarahy rehe ni amo teko nur kwaw Izaew

waàmàtry'yim pà a'e wà. A'e re umàno Otoniew kury.

Eu

12 Uzapo wi wi Izaew iaiw ma'e Tupàn huwarupi wà Otoniew imàno re wà. A'e rupi Tupàn umukàg wera'u kar Ekerom Moaw izuapyapyr wanuwihaw a'e kury, Izaew wanuwi a'e kury. 13 Ekerom uzemona'og Amon izuapyapyr wanehe we wà, Amarek ywy rehe har wanehe we wà no, Izaew wakutyr oho pà wà. Upyro Zeriko tawhu wà. Inàzàràn tyw her inugwer romo a'e. 14 Ekerom wiko Izaew wazar romo kury. Umumaw 18 kwarahy nezewe wà. 15 Na'e Izaew uze'eg wi Tupàn pe wà. — Urepytywà pe nehe, i'i izupe wà. A'e rupi wexak amo awa wapyro har romo kury. Eu Zer ta'yr Mezàmi zuapyr her romo a'e. Iahur ma'e romo hekon a'e. Izaew omona kar Eu tuwihawete Ekerom pe a'e wà, temetarer imono'og pyrer izupe imono pyràm heraha kar pà izupe. 16 A'e 'ym mehe we Eu uzapo takihe a'e. Mokozy po ragapaw heta ipuku haw. Tuwihawete pe temetarer heraha mehe uzàpixi utakihe wetymà rehe ukamirpuku wy pe, wetymà awyze har rehe har rehe. 17 Omona temetarer imono'og pyrer oho tuwihawete Ekerom pe kury. Ikyra katu tuwihawete a'e. 18 Temetarer imono re omona kar amogwer temetarer herur arer tuwihawete hàpuz wi wà. Oho wanupi wà. 19 Heta amo tupàn a'ua'u ita iapo pyrer Ziwkaw tawhu huwaka wà. Eu uzewyr a'e wi tuwihawete pe uze'eg wi pà kury. — Tuwihawete, i'i izupe. — Amume'u putar amo ma'e neremigwaw 'ym newe kury. Na'ikatu kwaw aze xe har wenu heze'eg wà nehe, i'i izupe. A'e rupi tuwihawete omona kar wàpuz me har paw katu pe wà kury. Uhem a'e wi paw rupi wà.

20 Wapyk tuwihawete in tàpuz ipupyaikaw pyrer pupe kwarahy ihyape haw pe a'e. Uhem Eu huwaka'i kury. Uze'eg izupe. — Tupàn umur amo ze'eg newe imume'u pyràm a'e. Amume'u putar newe kury, i'i izupe. Upu'am tuwihawete kury. 21 Eu upyhyk utakihe wawyze har rehe har opo ahurehe har pupe

kury. Wenuhem kury. Ukutuk tuwihawete ipy'a pe kury. 22 Wixe katu takihe. Xo i'yw zo nuixe kwaw. Ikawer upyk i'yw. A'e rupi Eu nuenuhem kwaw takihe ipy'a wi. Takiheapyr uzexak kar ikupe pe. 23 Na'e Eu uwàpytygatu uken paw wà. Uhem oho uken rupi. 24 Oho a'e wi. Na'e tuwihawete hemiruze'eg uhem a'e pe wà kury. Wexak uken iwàpytygatu pyrer wà. — Aze ru'u tuwihawete uka'aw a'e, i'i uzeupeupe wà. 25 Wàro tetea'u wà. Nuwàpytymawok kwaw uken. A'e rupi upyhyk iwàpytymawokaw wà, iwàpytymawok pà wà. Tuwihawete umàno ma'e kwery wy rehe tuz.

26 Uhem Eu a'e wi awa wanuwi wanuwihaw hàro mehe we. Nupyhyk kwaw wà. Ukwaw oho tupàn ua'u ita iapo pyrer huwaka, Xeira tawhu pe uhem pà. 27 Eparai izuapyapyr waiwy rehe tuz. Ywytyr wamyter pe tuz. A'e pe uhem mehe upy uxi'am. Zauxiapekwer ur huwaka uzemona'og pà wà. Wiko wanuwihaw romo kury. Wezyw ywytyr wi hupi wà kury. 28 — Pezur herupi nehe ty wà, i'i wanupe. — Ta'e Tupàn weityk kar putar peàmàtry'yimar Moaw peme a'e wà nehe kury, i'i wanupe. A'e rupi oho hupi wà. Upyro Zotàw yrykaw ahaw paw Moaw wanuwi wà. Nuwahaw kwaw ni amo teko wà. 29 Na'e uzàmàtry'yim zauxiapekwer Moaw izuapyapyr oho wà. Weityk wà. Uzuka 10 miw awa ikàg ma'e a'e pe wà. Ni pitài awa numuhem kar kwaw wanuwi wà, umàno haw wi wà. 30 A'e 'ar mehe Izaew uzeapo Moaw wazar romo wà kury. Umumaw 80 kwarahy amo teko waàmàtry'yim 'ym pà wà.

Xagar

31 A'e re Xagar wiko Izaew wanuwihaw romo a'e kury. Uzuka 600 Piri ywy rehe har wà, amo tapi'ak kutukaw pupe wà. Upyro Izaew waàmàtry'yimar wanuwi wà no.

Nemora weruze'eg Izaew izuapyapyr wà

4 ¹ Eu imàno re uzapo wi Izaew iaiw ma'e Tupàn henataromo wà. ² A'e rupi omona Tupàn Izaew Zamim pe wà kury. Kànàà izuapyapyr wanuwihaw romo hekon a'e. Azor

tawhu pe hekon. Wiko Izaew wazar romo kury. Hemiruze'eg zauxiapekwer wanuwihaw a'e, Xi her romo a'e. Xi wiko Arozet-Agozi tawhu pe a'e. **3** Heta 90 ywyramawa itatàta iapo pyrer izupe. A'e rupi upurawar kar ma'erahy tetea'u Izaew wanupe. Umumaw 20 kwarahy agwer ma'e iapo pà wanupe. A'e rupi Izaew uze'eg Tupàn pe wà. — Urepytywà pe nehe, i'i izupe wà.

4 Amo kuzà Izaew zuapyr a'e, Arapito hemireko a'e, Tupàn ze'eg imume'u har romo hekon a'e. Nemora her romo a'e. **5** Tuweharupi wapyk oho inàzàràn 'yw wy pe. A'e inàzàràn 'yw a'e, Nemora her ma'e a'e, Hama tawhu Metew tawhu wamyter pe 'làz a'e, Eparai waiwy rehe wytyr heta haw rehe a'e. Aze amo Izaew uzeàmàtry'ym wà, ur Nemora pe uze'eg pà wà. Nezewe Nemora weruze'eg teko wanereko wà. **6** Amo 'ar mehe weraha kar uze'eg amo awa pe kury. — Eze'eg eho Marak Aminoàw ta'yr pe nehe. Kez tawhu pe Napitari waiwy rehe hekon a'e, i'i izupe. — Emono'og Napitari wapyr nehe, Zemurum wapyr nehe no. Emono'og 10 miw zauxiapekwer a'e ywy rehe har ne wà nehe. Eraha a'e awa wytyr Tamor her ma'e pe nehe, ere izupe nehe. **7** — Xi a'e, Zamim hemiruze'eg zauxiapekwer wanuwihaw a'e, kwe rupi hekon a'e, ywyramawa wanehe we a'e, zauxiapekwer wanehe we a'e. Nemora werur putar Xi yrykaw Kizom her ma'e pe a'e nehe. Omono putar nepo pe nehe, ere izupe nehe, i'i Nemora uze'eg heraha àràm pe. Heraha har weraha ize'eg Marak pe kury.

8 Wenu Marak ize'eg. A'e rupi omono uze'eg Nemora pe. — Aze ereho herupi nehe, aha putar ihe nehe. Aze nereho kwaw herupi nehe, naha kwaw nehe, i'i Marak Nemora pe.

9 — Ikatu, i'i Nemora izupe. — Aha putar nerupi nehe. Nereiko kwaw zaneàmàtry'ymar waneitykar romo nehe. Ta'e Tupàn umur putar Xi amo kuzà pe nehe, i'i izupe. A'e rupi Nemora oho Marak rupi Kez tawhu pe kury. **10** Omono'ono'og Zemurum izuapyapyr Napitari izuapyapyr zauxiapekwer a'e pe wà. 10 miw awa oho hupi wà. Oho Nemora hupi wà no.

11 Amo awa Kene zuapyr Emer her ma'e a'e, Omaw Moizez taiho izuapyapyr a'e, oho wànàm wanuwi a'e. Umuapyk wàpuzràn ywya kawar her ma'e huwake Zanani ywy rehe Kenez tawhu huwake.

12 Zauxiapekwer uze'eg oho Xi pe wà. — Marak Aminoam ta'yr uzeupyr kwez wytyr Tamor rehe a'e kury, i'i izupe wà. **13** A'e rupi Xi omono'og uma'e 900 ywyramawa itatàta romo iapo pyrer wà kury. Omono'og wemiruze'eg zauxiapekwer paw wà no. Weraha Arozet-Agozi wi wà, yrykaw Kizom her ma'e pe wà.

14 Na'e Nemora uze'eg Marak pe kury. — Eho nehe 'y. Kutàri Tupàn umur putar Xi nepo pe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko putar nerehe we nehe, i'i izupe. A'e rupi Marak wezyw wytyr Tamor wi kury, 10 miw zauxiapekwer wanupi kury. **15** Uhem Xi huwake wà kury. Tupàn upytywàgatu Marak kury, ywyramawa wamumaw pà kury, zauxiapekwer tetea'u wazuka pà kury. Xi wezyw ywyramawa wi uzàn pà upy rehe kury. **16** Marak a'e, hemiruze'eg a'e wà no, uzàn oho ywyramawa wanaikweromo wà, zauxiapekwer umàno 'ym ma'e wanaikweromo oho pà wà no. Uhem Arozet-Agozi pe wà. A'e pe uzuka amogwer wà. Ni pitài zauxiapekwer Xi hemiruze'eg wikuwe a'e wà kury. Ni amo nuhem kwaw umàno haw wi wà.

17 Xo Xi zo uzàn oho a'e wi. Uhem amo tàpuzràn pe. Zaew Hemer Kene zuapyr hemireko a'e, ipupe hin a'e. Uhem tàpuzràn huwake a'e, ta'e Zamim Azor pe har wanuwihaw ikatu Emer iànàm wanupe a'e xe. **18** Zaew uhem wàpuzràn wi Xi huwàxi mà. — Eixe, hezar, eixe heràpuzràn pupe kury. Ekyze zo ma'e wi nehe, i'i mua'u izupe. A'e rupi wixe kury. Zaew upyk pànuhu pupe. **19** — Heiwez ihe. Emur 'y ihewe rihi, i'i kuzà pe. Kuzà uwàpytymawok ma'ekamy kwer hyru. Omono amo izupe i'u kar pà. A'e re upyk wi pànuhu pupe no. **20** — Epu'am tàpuzràn ukenaw huwake kury. Aze amo ur xe nehe, aze upuranu nerehe nehe, — Aipo heta teko

xe wà, aze i'i newe nehe, — Nàn, ere izupe nehe, i'i kuzà pe.

21 Ikene'o tuwe a'e. A'e rupi uker katu kury. Na'e Zaew upyhyk itaxu imuixe haw kury. Upyhyk ywyrà'i tàpuzràn ikokaw no. Uhem huwake uze'eg 'ym pà. Ukutuk iàkàg tàpuzràn ikokaw pupe. Waxaw iàkàg ywyrà'i pupe. Ywy pupe wixe. Umàno tuwihawete kury.

22 Na'e Marak ukwaw a'e pe Xi hekar pà. Zaew oho huwàxi mà. — Ezur 'y, aexak kar putar awa neremikar newe ihe kury, i'i izupe. A'e rupi wixe hupi. Wexak Xi a'e pe i'aw mehe. Wexak ywyrà'i iàkàg kutuk awer. Wexak hetekwer umàno ma'e kwer no.

23 A'e 'ar mehe Tupàn umupixika'i kar Zamim Kànàà izuapyapyr wanuwihaw a'e, Izaew wanenataromo a'e. 24 Ikàg wewera'u Izaew wà kury, Zamim Kànàà wanuwihaw wi wà kury. Umumaw wà kury.

Nemora, Marak zegar haw

5¹ A'e 'ar mehe Nemora a'e, Marak Aminoàw ta'yr a'e no, umuzàg 'aw zegar haw Tupàn pe wà.

- 2 Ikatuahy Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e a'e.
— Xiàmàtry'ym teko ikatu 'ym
ma'e wà nehe, i'i teko wà.
A'e rupi uzemono'og tuwihawete
hehe we hurywete romo wà.
- 3 Pezeapyaka katu nehe, tuwihawete wà.
Peme'egatu nehe, tuwihawete wà.
Azegar putar Tupàn pe nehe.
Azegar putar hehe nehe.
Azupy putar hexi'àm henataromo nehe,
Tupàn Izaew wazar henataromo nehe.
- 4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e,
ywytyr Xeir ywy rehe har wi
nehem mehe,
Enom ywy wi nezur mehe,
Uryryryryz katu ywy.
Ukyukyr katu àmàn 'y tetea'u
u'ar ywàkun wi.
- 5 Uryryryryz ywytyr Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e
henataromo wà,

Xinaz ywytyr izar henataromo wà,
Tupàn Izaew wazar henataromo wà.

- 6 Xagar Anat ta'yr heko mehe,
Zaew heko mehe, naheta kwaw
wata ma'e pe rupi wà,
ta'e wata ma'e wata amo ae pe
imim pyrer rupi a'e wà xe.
- 7 Tawhu Izaew ywy rehe har
pe naheta kwaw teko wà.
Teko nuiko kwaw tawhu pupe wà.
Ne Nemora ne, xo nezur ire zo teko
wata pe rupi wà, wiko tawhu pe wà.
Erezur Izaew wahy romo ne.
- 8 A'e 'ym mehe Izaew wexaexak amo
ae tupàn a'ua'u uzar romo wà.
A'e rupi heta zeàmàtry'ymaw
ko ywy rehe.
A'e 'ar mehe heta 40 miw
zauxiapekwer Izaew wainuromo wà.
Naheta kwaw ni pitài
purukutukaw wanupe wà.
Naheta kwaw ni pitài u'yw wi
wazemimaw wanupe wà.
- 9 Herurywete Izaew
wanuwihaw wanehe ihe.
Herurywete zauxiapekwer
ipuruàmàtry'ym wer ma'e
wanehe ihe no.
Azeharomoete ikatuahy Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e a'e.
- 10 Pe zumen xig ma'e ku'az wata
ma'e pe, peze'eg hehe nehe.
Peapyk peiko pekawaru kupe har rehe.
Pe upy rehe wata ma'e pe no,
- 11 Pezeapyaka katu 'yzygwar izywyry
uzegar ma'e wanehe nehe.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
rehe uze'eg waiko wà,
Iàmàtry'ym arer waneityk awer
rehe uze'eg waiko wà.
Izaew wanehe uze'eg waiko wà,
wàmàtry'ym arer waneityk awer
rehe uze'eg waiko wà.
A'e rupi teko Tupàn hemiaiuh
a'e wà kury, wezyw weko
haw tawhu pe a'e wà kury.

- 12 Eme'e nehe, Nemora. Eme'e kury.
Eme'e nehe. Eme'e kury.
Emuzàg amo zegar haw kury.
Epu'am kury, Marak Aminoàw ta'yr.
Eraha neàmàtry'yymar ne wà nehe,
eraha neremityk kwèr ne wà nehe.
- 13 Awa wikuwe ma'e oho uwihaw
waneko haw pe wà.
Teko Tupàn hemiaihi werur
awa ikàg ma'e Marak pe wà.
Uzemuàgà'ym zeàmàtry'y'maw
pe oho àwàm rehe wà.
- 14 Eparai waiwy wi wanur wà,
Ywy ywytyr wamyter pe har
pe wanuwi wà.
Mezàmi izuapyapyr ur a'e wà no,
Neremiaihi wanupi a'e wà no.
Wanuwihaw wezyw Makir wi wà.
Waneruze'egar wezyw Zemurom
izuapyapyr waiwy wi wà.
- 15 Ixakar izuapyapyr wanuwihaw
oho Nemora rupi wà.
Azeharomoete Ixakar izuapyapyr
oho wà. Oho Marak a'e no.
Oho ywy ywytyr wamyter pe har pe wà.
Humen izuapyapyr a'e wà,
Uzemuza'aza'ak a'e wà.
Uze'eg ahyahy uzeupeupe wà.
A'e rupi noho kwaw wà.
- 16 Māràzàwe tuwe upyta a'e pe
àràpuhàràn wainuromo wà.
Aipo ipuranu wer àràpuhàràn wanehe
uzekaiw ma'e wanehe wà,
waneimaw wanenoz mehe wà.
Azeharomoete Humen izuapyapyr
uzemuza'aza'ak a'e wà no.
Uze'eze'eg ahyahy uzeupeupe wà.
A'e rupi noho kwaw wà.
- 17 Kaz izuapyapyr a'e wà,
upyta rykaw Zotàw iwyr kwarahy
ihem haw kutyr har rehe a'e wà.
Nà izuapyapyr wà, māràzàwe tuwe
upyta weko haw pe wà.
Azer izuapyapyr upytu'u
wata re yryhu iwyr wà.
Upyta a'e pe wyxygihu rehe wà.
- 18 Zemurom izuapyapyr a'e wà,
Napitari izuapyapyr a'e wà no,
Oho zeàmàtry'y'maw pe wà.
Upuner mo umàno haw rehe wà.
- 19 Tuwihawete ur Tanak pe
wàmàtry'yymar wazuka pà wà,
uhem Mezin yrykaw huwake wà.
Kànàà izuapyapyr wanuwihawete
uzàmàtry'y'm wà.
Nupyro kwaw temetarer
wàmàtry'yymar wanuwi wà.
- 20 Te zahytata wà no,
uzàmàtry'y'm wà no,
ywak rehe wata mehe wà no.
Uzàmàtry'y'm tuwihawete Xi wà.
- 21 Yrykaw Kizom tynehem 'y pupe a'e.
Weraha Izaew waàmàtry'yymar
wazuka pà a'e wà.
Yrykawhu kwehe arer a'e,
Kizom her ma'e a'e.
Ata putar nehe,
Ata putar hekàgaw rupi nehe.
- 22 Na'e kawaru uzàuzàn a'e wà.
Uypyropyrog ywy a'e wà.
- 23 Pemono ze'egaiw Meroz
tawhu pe har wanehe nehe,
i'i Tupàn heko haw pe har.
Pemume'uahy uzeapo ma'e
rà m iaiw ma'e wanupe nehe,
Pezapo kar iaiw ma'e Tupàn pe nehe,
a'e tawhu pe har wanehe
pezepyk pà nehe.
Ta'e nur kwaw Tupàn ipytywà
pà wà xe.
Zauxiapekwer a'e pe har nur kwaw
zeàmàtry'y'maw pe Tupàn
ipytywà pà wà xe,
i'i Tupàn heko haw pe har.
- 24 Zaew Emer Kene izuapyr hemireko a'e,
Hurywete wera'u tuwe amogwer
kuzà wanuwi a'e.
Hurywete wera'u amogwer kuzà
tàpuzràn pupe wiko ma'e wanuwi a'e.
- 25 Xi wenez 'y izupe. Omono ma'e
kamykwer izupe a'e.

- Werur ikawer izupe kawaw
puràg eteahy ma'e pupe.
- 26 Upyhyk a'e wywra'i tàpuzràn ikokaw
haimè katu ma'e opo pupe.
Upyhyk ita uka haw
opo inugwer pupe.
Ukutuk Xi a'e, iàkàg ika pà.
Ukutuk iàkàg ipei'ài'àng pà a'e no.
- 27 U'ar upenàràg rehe wapyk pà.
U'ar wyy rehe uzerew pà.
Wapyk upenàràg rehe ipy huwake.
U'ar wyy rehe uzerew pà.
Umàno wyy rehe u'ar mehe.
- 28 Xi ihy ume'e wàpuz
ukenaw rupi a'e.
Ume'egatu ukenaw rupi a'e.
Màràzàwe tuwe wywramawa
hememyr herur har nuhem
kwaw a'e.
Màràzàwe tuwe iàrew iko a'e.
Màràzàwe tuwe heimaw kawaru
wata waiko mewe katu a'e wà,
i'i ihy uzeupe.
- 29 Hehe we har ma'e kwaw
wera'u har uze'eg izupe wà.
Umume'u wi waze'eg wanupe no.
- 30 Umuzà'aza'ak ma'e wemipyhyk
kwer waiko wà.
Zauxiapekwer upyhyk kuzàwaza
waiko uzeupe pitàitàigatu wà.
Upyhyk mokoz kuzàwaza waiko
uzeupe pitàitàigatu wà.
Omono kamir ikatuahy ma'e
waiko Xi pe wà.
Pàn imupuràg eteahy pyrer omono
putar tuwihawete hemireko pe wà,
i'i ihy pe wà.
- 31 Ne Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e ne. Neàmàtry'y'mar
umàno nezewe wà.
Neamutar har nemyrpar a'e wà,
uhyape katu kwarahy heny kwer
ihem mehe har ài a'e wà.
A'e re upaw zeàmàtry'y'maw kury.
Umumaw 40 kwarahy katu haw
rupi zeàmàtry'y'm 'ym pà wà.

**Zineàw upyro Izaew
waàmàtry'y'mar wanuwi**

6 ¹ A'e re zepo wi Izaew iaiw ma'e Tupàn
henataromo wà. A'e rupi umur kar Minià
izuapyapyr a'e pe wakutyr wà, ma'erahy
ipuraraw kar pà wanupe wà. Minià umumaw
7 kwarahy wazar romo wiko pà wà. ² Izaew
uzeàmim Minià wanuwi wà, wywkaruhu
pupe wà, wytyruhu wamyter pe wà no. Ta'e
Minià ikàg wera'u wanuwi wà xe. ³ Aze
Izaew utym ma'eà'yz oho wà, Minià
uzemono'og oho Amarek wyy rehe har
wanehe we wà, Izaew waàmàtry'y'm pà wà.
⁴ Upyta waiwy rehe wà, uker haw iapo pà a'e
pe wà. Umumaw wanemi'u imonokatu haw
wà. Uhem Kaz wyy rehe wà, kwarahy
hemaw awyze har kutyr har pe wà. Nuezar
kwaw temi'u Izaew wanupe wà. Ni pitài
àràpuhàràna'yr nuezar kwaw wà. Ni pitài
tapi'ak wà. Ni pitài zumen wà. ⁵ Heta tetea'u
wà, nuzawy kwaw tukur wà. Werur weimaw
tapi'ak wà. Werur wàpuzràn wà no. Heta
tetea'u wà. Heta tetea'u waneimaw kàwàruràn
kamer her ma'e wanupe no. Teko nupuner
kwaw waneta haw ipapar haw rehe wà. Ur
wyy imumaw pà wà. ⁶ Upuraraw kar tuwe
ma'erahy Izaew wanupe wà. A'e rupi Izaew
uze'eg Tupàn pe wà. — Urepytywà pe nehe,
i'i izupe wà. ⁷ Uze'eg izupe Minià wanehe wà.
⁸ Waze'eg mehe Tupàn umur kar amo uze'eg
imume'u har a'e pe wanupe kury. — Nezewe
i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e iko peme
a'e kury. — Kwehe mehe apupyro Ezit wyy
rehe pemuma'erekoahy kar awer wi ihe, i'i iko
peme, i'i wanupe. ⁹ Apupyro Ezit wyy rehe
har wanuwihawete wi ihe. Apumuhem kar
ma'erahy ipuraraw kar har wanuwi. Amuhem
kar ko wyy rehe har penenatar wi ihe wà.
Amono waiwy peme. ¹⁰ — Aiko Tupàn pezar
romo ihe. Pemuwete katu zo Amohe wyy rehe
har wazar tupàn a'ua'u wà nehe, wyy peneko
haw rehe har wà nehe, a'e peme. Naperuzar
kwaw heze'eg, i'i Tupàn teko wanupe.

¹¹ Na'e amo Tupàn heko haw pe har ur amo
wywra kawar her ma'e iwy pe wapyk pà a'e
kury. Opira taw huwake hin a'e wywra. Zoaz
Amiezer iànàm a'e, a'e wywra izar romo

hekon a'e. Ta'yr Zineàw oxooxok arozràn iko ma'e'a kwer iàmi haw pe. Uzeàmim a'e pe zauxiapekwer iaiw ma'e Minià izuapyapyr wanuwi. — Aze ru'u naherexak kwaw wà nehe, i'i uzeupe. **12** Na'e a'e Tupàn heko haw pe har uzexak kar izupe a'e pe kury. — Ma'e wi ukyze 'ym ma'e romo ereiko. Tupàn wiko nerehe we a'e, i'i Zineàw pe.

13 Uze'eg Zineàw izupe. — Aze Tupàn wiko teko heànàm wanehe we, màràzàwe tuwe agwer iaiw ma'e uzeapo waiko urewe wà. Ureràmuz umume'u Tupàn hemiapo kwer ikatuahy ma'e urewe wà. Màràzàwe tuwe nuzapo kwaw agwer ma'e ko 'ar rehe. Upuir urewi a'e, Minià wanupe uremono pà a'e.

14 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zineàw pe kury. — Eho nekàgaw rupi Izaew izuapyapyr wapyro pà Minià wanuwi ne wà nehe ty. Ihe ae oromono kar ihe, wapyro àwàm iapo kar pà newe, i'i izupe.

15 — Ma'e azapo putar Izaew wapyro pà ihe nehe. Naheremetarer kwaw ihe. Heànàm Manaxe izuapyapyr nahemetarer kwaw a'e wà. Naiko kwaw ikàg ma'e romo ihe. Hepyw wera'u heànàm paw wanuwi, i'i izupe.

16 — Erepuer wapyro haw rehe nehe, ta'e urupytywà putar ihe nehe xe. Eremumaw putar Minià upaw rupi ne wà nehe, pitài awa zuka haw ài ne wà nehe, i'i izupe.

17 Aze hekatu newe nehe, ezapo amo ma'e purumupyтуhegatu kar haw ihewe nehe, Tupàn ete romo nereko haw hexak kar pà ihewe nehe. **18** Arur putar amo ma'e heremimono ràm newe nehe. Eho zo xe wi imono 'ym mehe we nehe, i'i Tupàn pe. — Apyta putar xe kury. Nezewyr mehe aiko putar xe nehe, i'i Tupàn heko haw pe har Zineàw pe.

19 Wixe Zineàw wàpuz me kury. Umupupur àràpuhàrànète ho'o kwer. Uzapo typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym no. Umumaw 10 kir arozràn iku'i kwer iapo mehe. Na'e omono a'e temi'u amo kok pupe. Itykwero omono amo kawaw pupe. Weraha Tupàn heko haw pe har pe upaw rupi. Ywyrà iwyrà pe hin a'e 'ar mehe. **20** Na'e Tupàn heko haw pe

har uzapo kar ma'e Zineàw pe kury. — Emuapyk a'e àràpuhàràn ro'o kwer 'àg ita rehe kury. Emono a'e typy'ak hehe no. Emuàkym itykwero hehe nehe, i'i izupe. Uzapo Zineàw hemiapo karer. **21** Na'e Tupàn heko haw pe har werupoe'eg wywyrapokokaw a'e temi'u i'aromo kury. Umuyhk iapyr ho'o kwer rehe kury, typy'ak rehe no. Na'e tata uhem ita wi kury, a'e temi'u hapy pà kury. Na'e Tupàn heko haw pe har ukàzým tàrityka'i kury. **22** A'e rupi Zineàw ukwaw Tupàn heko haw pe har romo heko haw a'e kury. Ukyze katu izuwi. — Tupàn hezar. Aexak tuwe Tupàn heko haw pe har huwa kwez ihe kury, i'i uzeupe. **23** Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe kury. — Ekyze zo nehe, ty. Ikatu upaw rupi. Neremàno kwaw nehe, i'i izupe.

24 Uzapo Zineàw ma'ea'yr hapy haw a'e pe Tupàn pe kury. Omono her izupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e purupe ukatu haw herur har romo hekon a'e, i'i her. Te ko 'ar rehe a'e ma'ea'yr hapy haw Opira tawhu pe hin. Amiezer iànàm wiko a'e tawhu izar romo wà.

25 Pyhaw kwarahy heixe re Tupàn uze'eg Zineàw pe kury. — Epyhyk tapi'ak awa neru heimaw kury. Ekar amo tapi'ak awa 7 kwarahy hereko har nehe no. Eraha a'e mokoz tapi'ak ma'ea'yr hapy haw tupàn ua'u Ma'aw her ma'e henataromo har pe nehe, neru ywy rehe har pe nehe. Eityk a'e ma'ea'yr hapy haw nehe. Heta amo ita upu'àm ma'e Ma'aw imuwete katu haw huwake. Eityk nehe no. Tapi'ak ikàgaw nepytywà putar heityk mehe. **26** A'e re emono'ono'og ita ikatu ma'e tetea'u nehe, amo ma'ea'yr hapy haw iapo pà xe herenataromo nehe. Ta'e ywate'a'u xe a'e xe, ta'e naheta kwaw heàmàtyry'ymar xe a'e wà xe. A'e re epyhyk tapi'ak 7 kwarahy hereko har nehe. Epyhyk ywyrà tupàn a'ua'u pe imupu'àm pyrre nehe no. Emonohonohok zepe'aw romo nehe. Emunyk tata ywyrà rehe nehe. Eapy tapi'ak hehe nehe, Tupàn henataromo nehe, izupe imonokatu pyr romo nehe, i'i izupe.

27 Weraha Zineàw 10 uzeupe uma'ereko ma'e uzeupi wà. Uzapo ma'e Tupàn ze'eg rupi

katete wà. Ukyze wànàm wanuwi a'e, teko a'e tawhu pe har wanuwi a'e no. A'e rupi nuzapo kwaw a'e ma'e 'ar romo. Pyhaw zo uzapo.

28 Iku'egwer pe izi'itahy, awa tawhu pe har upu'àm mehe wà, wexak Ma'aw pe ma'e'ayr hany haw heityk awer wà. Wexak ita upu'àm ma'e heityk awer wà no. Wexak tapi'ak 7 kwarahy hereko har hany pyrer ma'e'ayr hany haw a'e pe iapo pyrer rehe wà no. **29** A'e rupi upuranu uzehezehe wà. — Mon aipo uzapo a'e ma'e paw wà, i'i wà. Upuranu oho amogwer teko wanehe wà. Amo umume'u Zineàw Zoaz ta'yr a'e ma'e iapo arer romo heko haw wà. **30** A'e rupi uze'eg oho Zoaz pe wà. — Erur nera'yr xe nehe, ta'e uruzuka putar zane nehe xe. Ta'e weityk ma'e'ayr hany haw Ma'aw henataromo arer a'e xe, ta'e weityk ita tupàn a'ua'u wananataromo imupu'àm pyrer a'e no xe.

31 Zoaz uze'eg a'e pe har uzemono'og ma'e paw wanupe. Aipo pezuka putar amo teko ta'e Ma'aw na'ikatu kwaw izupe a'e xe. Aze amo upyro Ma'aw imuwete katu pà wà nehe, a'e teko umàno putar kwarahy ihem 'ym mehe we, ku'em 'ym mehe we wà nehe. Aze Ma'aw Tupànete romo hekon, tuwe uzepyro wàmàtry'ymar wanuwi nehe. Ta'e a'e ae a'e ma'e'ayr hany haw izar romo hekon a'e xe, i'i wanupe.

32 A'e 'ar henataromo teko omono amo ae her Zineàw pe wà. Zeruma'aw her pyahu romo kury. Tuwe Ma'aw uzepyro wàmàtry'ymar wanuwi nehe, i'i her zaneze'eg rupi. Ta'e Zoaz nezewe i'i a'e xe. — A'e ae a'e ma'e'ayr hany haw izar romo hekon a'e xe, i'i wanupe.

33 A'e rupi Minià izuapyapyr paw wà, Amarek ywy rehe har paw wà no, wyxygihu rehe har paw wà no, uzemono'ono'og wà wà kury. Wahaw Zotàw rrykaw wà. Upytu'u uker haw iapo pà wyy wytyr wamyter pe har Zereew her ma'e rehe wà. **34** Tupàn rekwe puràg ur Zineàw rehe we kury. Wiko izar romo kury. Upy Zineàw uxi'àm àràpuhàràn i'ak kwer iapo pyrer kury. Awa kwer Amiezer iànàm oho hehe we uzemono'ono'og pà wà

kury. **35** Omono kar uze'eg heraha har amogwer Izaew izuapyapyr wanupe wà no, zauxiapekwer wanenož pà wà no. Manaxe izuapyapyr wà, Azer izuapyapyr wà, Zemurom izuapyapyr wà, Napitari izuapyapyr wà. Oho hehe we uzemono'ono'og pà upaw rupi a'e wà no.

36 Na'e Zineàw uze'eg Tupàn pe kury. — Tupàn. Ereyro kar Izaew kwez ihewe wà, i'i izupe. **37** — Ikatahy nezewe haw. Amono putar àràpuhàràn hawer arozràn ixoixokaw rehe nehe. Pyhewe ku'em mehe aexak putar aha nehe. Aze heta zuwiri hawer rehe nehe, aze naheta kwaw zuwiri ywy rehe hawer izywyr nehe, a'e mehe akwaw putar Izaew wapyro àràw romo hemuigo kar awer ihe nehe.

38 Uzeapo ma'e ize'eg rupi katete a'e. Iku'egwer pe Zineàw upu'àm uker ire. Azàmi àràpuhàràn hawer oho. Uhem 'y izuwi. 'Y izuwi uhem ma'e kwer umynehem amo kawaw. Naheta kwaw zuwiri ka'api'i rehe. **39** A'e rupi wenož amo ma'e Tupàn pe kury. — Eikwahy zo herehe nehe, Tupàn. Tuwe aze'eg wi newe kury. Tuwe uruagaw wi àràpuhàràn hawer pupe nehe. Tuwe ikàg nehe. Tuwe heta zuwiri ywy rehe àràpuhàràn hawer izywyr rehe nehe.

40 Umuzeapo kar ma'e heminožgwer rupi katete pyhaw. Ikàgatu àràpuhàràn hawer. Ywy izywyr har rehe heta tete'a zuwiri kury.

Zineàw umumaw Minià wà

7 ¹Zeruma'aw a'e, Zineàw her inugwer ma'e a'e, awa hehe we har upaw rupi a'e wà no, upu'àm izi'itahy a'e wà kury. Oho upytu'u haw uker haw iapo pà 'yzygwar Aroz her ma'e huwake a'e wà kury. Minià wapytu'u haw ywyàpynaw ywytyr wamyter pe har kwarahy heixe haw awyze har kutyr tuz a'e. Wytyr More her ma'e huwake tuz.

2 Tupàn uze'eg Zineàw pe kury. — Heta tete'a'u wera'u zauxiapekwer nerehe we har wà. A'e rupi namumaw kar kwaw Minià peme ihe wà nehe. Aze mo amumaw kar peme, a'e mehe mo peze'eg nezewe, — Tupàn nazanepytywà kwaw Minià wamumaw mehe

a'e, peze mo pezeupeupe. ³Eze'eg nezewe teko wanupe nehe. — Ukyze katu ma'e upuner xe wi uzewyr haw rehe nehe kury, ere wanupe nehe, i'i izupe. Umume'u a'e ma'e wanupe. ²²miw awa uzewyr weko haw pe wà. ¹⁰miw upyta hehe we wà.

⁴Uze'eg Tupàn Zineàw pe. — Heta tetea'u wera'u zauxiapekwer wà rihi. Eraha 'y pe ne wà nehe kury. A'e pe aexaxak putar nerupi oho ma'e rà m ihe wà nehe. — Eraha 'aw awa nehe, aze a'e newe nehe, a'e awa oho putar nerupi nehe. — Eraha zo 'aw awa nehe, aze a'e newe nehe, a'e awa noho kwaw nerupi nehe.

⁵Weraha Zineàw zauxiapekwer 'y pe wà kury. Uze'eg wi Tupàn izupe. — Aze awa uwi'u zawar ài wapeku pupe opo wi nehe, emupu'am a'e awa pe pe nehe. Aze awa wapyk upenàràg rehe uwi'u pà nehe, emupu'am a'e awa 'a pe nehe.

⁶300 awa wenuhem 'y opo pupe wà, i'u pà wapeku pupe wà. Amogwer paw wapyk upenàràg rehe uwi'u mehe wà. ⁷Na'e i'i Tupàn Zineàw pe kury. — Eraha a'e 300 awa wapeku pupe opo wi uwi'u ma'e kwer nerupi ne wà nehe. A'e awa wanehe we apupyro putar Minià wanuwi ihe nehe. Peityk putar Minià wakàgaw nehe. — Pezewyr peho peneko haw pe nehe, ere amogwer wanupe nehe.

⁸A'e rupi omono kar Zineàw amogwer Izaew waneko haw pe a'e wà kury. Xo a'e 300 upyta hehe we wà. Amogwer wezar wemi'u rà m paw a'e 300 wanupe wà. Wezar uxi'am ma'e i'ak kwer iapo pyrer paw wanupe wà no. Minià wapytu'u haw upyta ywyàpyznaw rehe Izaew waiwy rehe. Izaew upyta wytyr rehe wà.

⁹A'e 'ar mehe pyhaw Tupàn uze'eg wi Zineàw pe. — Epu'am kury ty. Ezàmàtry'y m Minià oho waker haw pe waneko mehe ne wà nehe kury. Amur putar nepo pe ihe wà nehe. ¹⁰Aze erekyze wanuwi nehe, ewezyw waker haw pe nehe. Eraha nepytywà har Pura her ma'e nezeupi nehe. ¹¹Ereinu putar waze'eg nehe. Nezewe mehe nekàg putar nehe. A'e rupi nerekyze kwaw waàmàtry'y m mehe

nehe, i'i izupe. Zineàw wezyw waker haw huwake kury, Pura rupi kury. ¹²Minià izuapyapyr a'e wà, Amarek a'e wà no, ywyxiguhu rehe har a'e wà no, uhàuhàz ywyàpyznaw rehe upaw rupi tukur tetea'u wazàwe wà. A'e ae wà, waneimaw kamer a'e wà no, heta tetea'u wà. Waneta haw nuzuawy kwaw ywyxig yryhu iwyr har. ¹³A'e pe uhem mehe, Zineàw wenu amo zauxiapekwer ize'eg mehe. Umume'u upuahu awer iko umyrypar pe. — Nezewe hepuahu awer ihe. Amo typy'ak uhua'u ma'e uwauwak zaneker haw myter pe a'e. Uzapi amo tàpuzrà n. A'e tàpuzrà n uwak u'ar pà kury. Upyta a'e pe ywy rehe u'ar pà.

¹⁴Imyrypar uze'eg izupe. — Zineàw Zoaz ta'yr Izaew zuapyr itakihe puku erexak typy'akuho romo ne. Nezewe i'i nepuahu awer a'e. Tupàn zanemomo putar Zineàw pe nehe. Zauxiapekwer zanerehe we har umàno putar wà nehe, i'i izupe.

¹⁵Wenu Zineàw a'e puahu awer imume'u mehe. Ukwaw a'e ze'eg henu mehe. A'e rupi wapyk upenàràg rehe Tupàn imuwete katu pà. Uzewyr oho Izaew waker haw pe a'e pe har wanupe uze'eg pà kury. — Pepu'am ty wà. Tupàn umur putar zauxiapekwer Minià izuapyapyr pepo pe a'e wà nehe kury, i'i wanupe.

¹⁶Umuza'aza'ak Zineàw a'e zauxiapekwer na'iruz wamono'ogaw iapo pà a'e wà kury. Omono àràpuhàrà n i'ak kwer xi'am romo iapo pyrer wanupe pitàitàigatu no. Umim tatainy tetea'u 'y'a pupe. Omono wanupe pitàitàigatu. ¹⁷Na'e uze'eg wanupe kury. — Peme'e herehe nehe ty wà. Waker haw huwake hehem mehe nehe, pezapo ma'e hezàwegatete nehe. ¹⁸Amo oho putar herupi wà nehe. Uropy putar urexi'am nehe. A'e 'ar mehe we waker haw izywyr umàmàn ma'e upy putar uxi'am wà nehe no. Uhapukaz putar wà nehe no. — Tupàn wiko urezar romo a'e. Zineàw wiko ureruwihaw romo a'e, i'i putar wà nehe.

¹⁹Pyaze 'y m mehe we zauxiapekwer ume'egatu ma'e oho uker pà wà. Amo zauxiapekwer ur ume'egatu pà wamekuzar romo wà. A'e 'ar mehe we Zineàw uhem

waker haw huwake uzehe we har wanupi kury. Upy uxi'am wà. Ukauka uy'a wemiraha kwer wà. **20** Na'e zauxiapekwer paw upy uxi'am wà no. Ukauka uy'a wà no. Upyhyk tatainy opo ahurehe har rehe wà. Upyhyk uxi'am opo awyze har rehe wà no. Uhapukazahy wà kury. — Urupyhyk putar takihepuku ure nehe kury, Tupàn urezar pe urupuruàmàtry'yim pà ure nehe kury, Zineàw ureruwihaw pe urupuruàmàtry'yim pà ure nehe kury, i'iahy wà. **21** Pitàitàigatu upyta u'am waker haw huwake wà. Na'e waàmàtry'yim zauxiapekwer paw uzàn oho a'e wi wà, uhapukaz pà wà. **22** A'e 300 awa uxi'am ipy mehe we Tupàn umuzeàmàtry'yim kar zauxiapekwer wà, takihepuku pupe wà. Uzàn oho Zèrera tawhu kutyr wà. Oho Mete-Xita pe wà, Apew Meora ywyzaw pe wà, Tamat tawhu kutyr wà.

23 Na'e zauxiapekwer oho Napitari izuapyapyr wanenoz pà wà kury, Azer izuapyapyr wanenoz pà wà, mokoz Manaxe izuapyapyr wapehegwer wanenoz pà wà no. A'e paw uzàn oho Minià izuapyapyr wanaikweromo wà. **24** Na'e Zineàw omono kar uze'eg heraha har a'e wà kury, ywy wytyr heta haw rehe wiko ma'e wanupe a'e wà kury, Eparai waiwy rehe a'e wà kury. — Pewezyw wytyr wi nehe. Peàmàtry'yim Minià pezuwà nehe. Pepytu'u yrykaw Zotàw huwake nehe, yrykaw Zotàw iza'akaw wanehe peme'egatu pà nehe no. Te Mete Mar tawhu pe pezekaiw katu yrykaw wanehe nehe. Peahaw kar zo yrykaw Minià wanupe nehe, i'i wanupe wà. A'e rupi awa Eparai izuapyapyr oho Zotàw huwake wàmàtry'yim wanekar pà wà. Ume'egatu amogwer yrykawa'i rehe wà no. **25** Upyhyk Orew wà, upyhyk Zeew wà no. Mokoz Minià wanuwihawete romo wanekon wà. Uzuka Orew ita Orew her ma'e i'aromo wà. Uzuka Zeew heko haw pe ma'e'a kwer iàmi haw pe wà no. Oho wi Minià wanaikweromo wà no. Weraha Orew iàkàgwer wà no. Weraha Zeew iàkàgwer Zineàw pe wà. Zotàw yrykaw huwake kwarahy hemaw kutyr hekon a'e 'ar mehe a'e.

Weityk Minià wà

8 ¹ Amo awa Eparai izuapyapyr uze'eg oho Zineàw pe wà kury. — Mâràzàwe tuwe na'urerenoz kwaw pe Minià waàmàtry'yim mehe ne. Mâràzàwe tuwe urereko pe nezewe, i'i izupe wà. Uze'eg ahyahy izupe wà. **2** Uze'eg wanupe. — Minià wanupe heremiapo kwer a'e, pixika'i a'e. Wanupe penemiapo kwer uhua'u a'e. Wyzài ma'e Eparai wanemiapo kwer uhua'u wera'u Amiezer iànàm wanemiapo kwer wi. **3** Tupàn umur Orew peme. Umur Zeew peme no. Minià wanuwihaw romo wanekon wà. Ni amo heremiapo kwer na'uhua'u kwaw penemiapo kwer ài, i'i wanupe. A'e ma'e imume'u re awa Eparai izuapyapyr wakwahy haw hakuir wanuwi kury.

4 Zineàw oho Zotàw yrykaw pe a'e 300 uzehe we har wanupi kury. Wahaw wà. Ikene'o tuwe wà. Nezewe rehe we oho wi wi wàmàtry'yim wanaikweromo wà. **5** Na'e Zineàw wenez ma'e Xukot tawhu pe har wanupe kury. — Aha iteko Minià wanuwihaw Zema her ma'e Xaramun her ma'e wanaikweromo ihe. Awa herehe we har ikene'ogatu wà. Aipo pepuner temi'u imur haw rehe wanupe, i'i wanupe, wanehe upuranu pà.

6 Na'e Xukot tawhu pe har wanuwihaw uze'eg wanupe wà. — Mâràzàwe tuwe oromono putar temi'u penemiruze'eg zauxiapekwer wanupe nehe. Napepyhyk kwaw tuwihawete Zema rihi. Napepyhyk kwaw tuwihawete Xaramun rihi, i'i wanupe wà.

7 — Aze pa, i'i Zineàw wanupe. — Amo 'ar mehe Tupàn umur putar Zema Xaramun ihewe wà nehe. A'e 'ar mehe amu'i putar peno'o kwer xu wyxiguhu pe har pupe ihe nehe, i'i wanupe.

8 Oho Zineàw Penuew tawhu pe kury. Wenez temi'u a'e pe har wanupe nezewegatete no. Uze'eg a'e pe har Xukot pe har wazàwegatete wà. **9** Na'e i'i Zineàw wanupe no. — Heàmàtry'yim nahezuka kwaw wà nehe. Nahekutuk kwaw wà nehe. Waneityk ire azewyr putar xe ihe nehe. A'e

'ar mehe aityk putar penàpuzuhu aiha katu ma'e ihe nehe, i'i wanupe.

10 Zema a'e, Xaramun a'e no, wiko Karkor tawhu pe wemiruze'eg zauxiapekwer wanehe we a'e wà kury. Xo 15 miw zauxiapekwer wywixiguhu parer heta we wà. Izaew uzuka 120 miw a'e 'ym mehe we wà. **11** Zineàw oho pe wywixiguhu izywyr har rupi. Ukwaw Noma tawhu huwaxe Zomea tawhu huwaxe, kwarahy hemaw kutyr har rupi. Iàmàtryr'yymar nukwaw kwaw Izaew wahem àwàm a'e pe wà. Uzàmàtryr'yym zàmim wà wà. **12** Tuwihawete Zema a'e, hehe we har Xaramun a'e no, uzàn oho Izaew wanuwi wà. Uzàn Zineàw oho wanaikweromo. Upyhyk wà. Weityk wanemiruze'eg zauxiapekwer paw rupi wà no.

13 Zineàw Zoaz ta'yr uzewyr oho zèàmàtryr'yymaw wi kury, teko wazeupir haw Erez her ma'e pe kury. **14** Upyhyk amo kwàkwàmo Xukot pe har. Upuranu hehe. A'e rupi kwàkwàmo umuapyk 77 Xukot pe har wanuwihaw waner pape rehe wà. **15** Na'e uze'eg Zineàw oho Xukot pe har wanupe kury. — Aipo pema'enukwaw herehe. Peze'eg zemueteahy herehe a'e 'ar mehe. Napemur kwaw temi'u heremiruze'eg zauxiapekwer wanupe, ta'e napyhyk kwaw Zema Xaramun ihe wà rihi xe. Ikatuahy. Nà'ag xe wanekon wà, i'iahy wanupe.

16 Na'e upyhyk xu wywixiguhu pe har kury. Upetepetek Xukot pe har wanuwihaw xu pupe wà. **17** Weityk tàpuzuhu aiha katu ma'e Penuew pe har no. Uzuka awa a'e tawhu pe har wà no.

18 Na'e upuranu Zema Xaramun wanehe kury. — Pezuka awa Tamor tawhu pe har pe wà. Mo wazàwe wanekon a'e awa penemizuka kwer wà, i'i wanupe. — Ne ài wanekon wà. Tuwihawete ài wanekon wà, i'i izupe wà.

19 — Herywyr romo wanekon a'e wà, hehy imemyr romo wà. Ko heze'eg amume'uahy Tupàn henataromo ihe. Aze mo napezuka iwer herywyr wà, a'e mehe mo napuzuka iwer ihe no, i'iahy wanupe.

20 Na'e uze'eg wa'yr ipy pe kury. — Epu'àm ty, ezuka ne wà nehe ty, i'i izupe. Kwàkwàmo ipyahu ma'e romo hekon ta'yr. A'e rupi ukyze wanuwi. A'e rupi nuenuhem kwaw utakihe puku iapirer wi. **21** Na'e Zema Xaramun uze'eg Zineàw pe wà. — Ne ae ezur urezuka pà nehe, ta'e urezuka àràm nupuner kwaw awa 'ym romo weko haw a'e xe. Xo awaete ikàg ma'e upuner putar urezuka haw rehe nehe, i'i izupe wà. Na'e Zineàw uzuka Zema a'e. Uzuka Xaramun a'e no. Heta amo zahy ha'agaw paw waneimaw kamer wazu'yw rehe. Upyhyk Zineàw a'e ma'e waneimaw wamupuràg eteahy kar haw.

22 Awa Izaew izuapyapyr uze'eg Zineàw pe — Ne urepyro Minià wanuwi ne. Eiko ureruwihaw romo nehe kury. Nemàno re nera'yr wiko putar ureruwihaw romo nehe no. A'e re neremimino nehe no, i'i izupe wà.

23 Uze'eg Zineàw wanupe. — Naiko kwaw penuwihaw romo ihe nehe. Hera'yr nuiko kwaw penuwihaw romo a'e nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko putar penuwihawete romo a'e nehe, i'i wanupe.

24 — Amo ma'e ainoz putar peme kury. Pe pitàitàigatu pemur pitài inamipor peàmàtryr'yym arer wanuwi penemipyhyk kwer ihewe nehe, i'i wanupe. Ta'e Minià umunehew unamipor iapu'a ma'e or iapo pyrer unami rehe wà xe, ta'e wywixiguhu rehe har wiko nezewe romo a'e wà xe.

25 Uze'eg Zineàw rehe we har izupe wà. — Ikatuahy newe imono àwàm urewe, i'i izupe wà. Na'e upupirar kamir puku ywy rehe wà. Zauxiapekwer umur namipor Minià wanuwi wemipyhyk kwer kamir puku rehe wà kury. **26** Wexak a'e namipor or iapo pyrer ipuhuz haw wà kury. Heta 30 kir ipuhuz haw. Temetarer tete'a a'e. Umur amo ae purumupuràg eteahy kar haw tete'a izupe wà no. Umur kamir ipuwy ma'e izupe wà no. Upyro a'e kamir puku hekuzar katu ma'e Minià wanuwihaw wanuwi wà. Upyhyk Zineàw a'e ma'emupuràg eteahy kar haw kamer wazu'yw rehe har paw no. **27** Na'e Zineàw umuapu'apu'a a'e or tupàn ua'u iapo pà a'e kury. Umupu'àm heraha Opira tawhu

pe, weko haw pe. A'e rupi Izaew paw upuir uzar Tupàn wi a'e wà kury. Oho a'e pe a'e tupàn ua'u imuwete katu pà wà. A'e tupàn ua'u uzeapo waneko haw imuaiw kar har romo kury. Iaiw Zineàw heko haw. Iaiw hehe we har waneko haw no.

28 Izaew weityk Minià wà. Amogwer teko umumaw kwarahy tetea'u Izaew wazuka 'ym pà wà. Umumaw Izaew 40 kwarahy uzeàmàtyry'ym 'ym pà wà. Zineàw hekuwe mehe amo teko nupuraraw kar kwaw ma'erahy Izaew wanupe wà.

Zineàw imàno haw

29 Uzewyr Zineàw weko haw pe wiko pà kury. **30** Umuzàg 70 wa'yr wà, ta'e heta tetea'u hemireko izupe a'e wà xe. **31** Heta amo kuzà hemirekoagaw izupe Xikez tawhu pe no. Umuzàg amo wa'yr hehe we no. Omono Amimerek a'e wa'yr pe her romo.

32 Zineàw Zoaz ta'yr a'e, itua'uhez tuwe umàno mehe a'e. Uzutym hetekwer tu Zoaz hetekwer itym awer pupe wà, Opira tawhu pe wà, Amiezer izuapyapyr waneko haw pe wà.

33 Imàno re Izaew upuir wi Tupàn wi a'e wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u Kànàà wazar a'e wà kury. Umuigo kar Ma'aw-Merit uzar romo tupàn ua'u romo wà. **34** Numumaw kwaw kwarahy tetea'u uzar Tupàn imuwete katu pà wà. Tupàn upyro Izaew waiwy rehe har iaiw ma'e wanuwi a'e 'ym mehe wà. Nuzekaiw kwaw hehe wà. **35** Numuwete kwaw Zineàw wà no. Numuwete kwaw iànàm wà no. Ikatu ma'e tetea'u uzapo Zineàw Izaew wanupe wà. Nezewe rehe we numuwete kwaw wà.

Amimerek a'e

9 **1** Amo 'ar mehe Amimerek Zineàw ta'yr oho Xikez tawhu pe uhy iànàm paw waneko haw pe. Wenz ma'e wànàm wanupe kury. **2** — Pepuranu awa Xikez pe har wanehe nehe, i'i wanupe. **70** Zineàw ta'yr wiko pezar romo wà. Ikatu nezewe haw peme aipo. Aze peputar nehe, aiko putar penuwihaw romo ihe nehe. Xo pitài zo ihe. **70** waneta haw wà. Ma'enugar peputar nehe:

aze ru'u pitài penuwihaw nehe, aze ru'u **70** wà nehe, i'i wanupe wanehe upuranu pà. Ihe aiko peànàm romo ihe no. Ta'e Zineàw wiko heru romo a'e no xe.

3 A'e rupi ihy iànàm uze'eg oho awakwer Xikez tawhu pe har wanupe kury. Ikatu waze'eg awer wanupe. A'e rupi umuigo kar Amimerek uwihaw romo wà kury. **4** Omono parat tetea'u izupe wà. Heta **800** kàrà m parat ipuhuz haw. Wenuhem a'e parat tàpuzuhu Ma'aw-Merit imuwete katu haw wi wà, izupe imono pà wà. Upyhyk Amimerek a'e temetarer. Uzapokatu uze'eg oho amo zauxiapekwer wanehe we uzehe we àrà m romo wamuigo kar pà. Awa ikatu 'ym ma'e romo wanekon wà. A'e awa wata oho waiko hehe we wà. **5** Na'e oho Amimerek u hàpuzgwer Opira tawhu pe kury. Umur kar amogwer **70** u ta'yr a'e pe wà, pitài itahu 'aromo wazuka pà wà. Zotàw a'e, Zineàw ta'yr ipyahu wera'i ma'e a'e, uzàn uzeàmim pà. A'e rupi Amimerek nuzuka kwaw. **6** Na'e awa Xikez pe har a'e wà, Mete-Miro pe har wà no, uzemomo'og oho wywra Tupàn pe imonokatu pyrer Xikez pe har huwawe wà kury. Umuigo kar Amimerek uwihawete romo wà kury.

7 Zotàw wenu a'e ma'e uzeapo awer imume'u awer a'e. Uzeupir oho wytyr Zerizi her ma'e rehe kury. Uhapukaz Xikez pe har wanupe. — Awakwer Xikez pe har pe ty wà. Pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe ty wà. A'e mehe Tupàn wenu putar peze'eg a'e nehe no, i'i wanupe.

8 Amo 'ar mehe amo ma'e'yw wekar amo oho uwihawete rà m romo a'e wà. Uze'eg uri 'yw pe wà. — Eiko ezuwà ureruwihawete romo nehe, i'i izupe wà. **9** Uze'eg uri 'yw amogwer wanupe. — Aze mo aiko penuwihawete romo, a'e mehe mo apytu'u mo he'a kwer ikawer imono re ihe. Ximuwete katu Tupàn a'e ma'e kawer pupe zane wà. Ximuwete katu teko ipupe zane wà no, i'i wanupe.

10 Na'e ma'e'yw uze'eg oho pi 'yw pe wà kury. — Eiko ureruwihawete romo nehe, i'i izupe wà. **11** Uze'eg pi 'yw amogwer ma'e'yw wanupe. — Aze mo aiko penuwihawete

romo, a'e mehe mo apytu'u mo he'a kwer imono re ihe. Hete katu tuwe he'a kwer. Teko uzuhez katu wà, i'i wanupe.

12 Na'e ma'e'yw uze'eg oho uwà 'yw pe wà kury. — Eiko ureruwihawete romo nehe, i'i izupe wà. 13 Uze'eg uwà 'yw amogwer ma'ywa 'yw wanupe. — Aze mo aiko penuwihawete romo, apytu'u mo he'a kwer tykwer imono re ihe. A'e tykwer umurywete kar teko wà. Umurywete kar tupàn wà no, i'i wanupe.

14 Na'e ma'e'yw uze'eg oho xu 'yw pe wà kury. — Eiko ureruwihawete romo nehe, i'i izupe wà. 15 Uze'eg xu ma'ywa 'yw wanupe. — Aze pepurumuigo kar wer herehe penuwihawete romo azeharomoete nehe, pezur xe heruwake nehe. Pepyta he'ag rehe nehe. Aze napezapo kwaw nezewe nehe, uhem putar tata xu wi nehe. A'e tata wapy putar ma'e'yw wywàràxigyw her ma'e'Irimano ywy rehe har wà nehe, i'i wanupe, i'i Zotàw Xikez pe har wanupe.

16 Uze'eg wi wi wanupe. — Pemuigo kar Amimerek kwez penuwihawete romo kury. Aipo ikatu nezewe haw penemiapo kwer. Aipo teko ikatu ma'e romo peiko. Zineàw uzapo ikatuahy ma'e peme wikuwe mehe a'e. Iaiw ma'e pezapo kwez ipurumuzàmuzàg wanupe kury. Aipo peiko ikatu ma'e romo azeharomoete. 17 Pema'enukwaw katu heru umàno ma'e kwer rehe. Uzàmàtyry'ym Minià oho wà, pepyru pà wanuwi wà. Upuner mo umàno haw rehe pepyru mehe Minià wanuwi. 18 Kutàri peiko heru iànàm waàmàtyry'ymar romo. Pezuka 70 ta'yr pitài ita rehe pe wà. A'e re pemuigo kar Amimerek penuwihawete romo. Zineàw ta'yr, kuzà uma'ereko e ma'e imemyr romo hekon a'e. Wiko peànàm romo a'e. Xo a'e rupi zo pemuigo kar penuwihawete romo. Nuzapo pixik kwaw ikatu ma'e peme. 19 Aipo penemiapo kwer Zineàw wanupe arer kutàri arer ikatu a'e. Aipo peiko ikatu ma'e romo a'e ma'e iapo mehe. Aze nezewe peiko, a'e mehe, tuwe penurywete Amimerek hehe we nehe. Tuwe hurywete penche we nehe no. 20 Aze nàn, tuwe tata uhem Amimerek wi nehe, awakwer Xikez pe har

wanapy pà Mete-Miro pe har wanapy pà nehe. Tuwe uhem tata Xikez pe har wanuwi Mete Mir pe har wanuwi nehe, Amimerek hapy pà nehe, i'i Zotàw a'e pe har wanupe.

21 Na'e uzàn Zotàw oho a'e wi kury. Ukyze wyky'yr wi Amimerek wi. A'e rupi uzapo weko haw oho Meer pe kury.

Kaw izemuigo kar wer tuwihaw romo

22 Umumaw Amimerek 3 kwarahy Izaew wanuwihawete romo wiko pà. 23 Na'e Tupàn uma'ereko teko wapy'a pe kury. A'e rupi Amimerek na'iakatuwawahy kwaw awakwer Xikez pe har wanehe. A'e pe har na'iakatuwawahy kwaw Amimerek rehe a'e wà no. A'e rupi teko upytu'u ze'eg heruzar ire wà kury. 24 Tupàn uzapo kar a'e ma'e wanupe a'e, ta'e izepyk wer Amimerek rehe a'e xe. Izepyk wer awa Xikez pe har wanehe a'e no xe. Ta'e iaiw a'e wà xe. Ta'e uzuka 70 Zineàw ta'yr a'e 'ym mehe a'e wà xe. 25 Awa Xikez pe har omono kar zauxiapekwer wytyr apyr wà kury. — Pezeàmim nehe, Amimerek izuka pà ko rupi ikwaw mehe nehe, i'i wanupe wà. Upyta a'e pe uzeàmim pà wà. Aze amo ukwaw a'e rupi wà, a'e pe uzeàmim ma'e upyhyk wama'e wanuwi wà. Amimerek ukwaw a'e ma'e izeapo awer a'e.

26 Amo awa Kaw her ma'e Emen ta'yr a'e, oho Xikez pe wywyr wanupi a'e. Awa a'e pe har uzeruzar ze'eg rehe. Ikatu wanupe a'e. 27 Teko omono'og oho oko pe wà. Uzapo uwà tykwer win her ma'e wà. A'e re uzapo mynykaw wà. A'e re wixe uzar tupàn ua'u ràpuzulu pupe wà, uma'iu pà wà, uwà tykwer i'u pà wà. Wenz iaiw ma'e Amimerek pe iapo àwàm tupàn ua'u pe wà.

28 Na'e uze'eg Kaw a'e pe har wanupe kury. — Māràzàwe tuwe Amimerek zanepyyhykahy iko a'e. Zane Xikez pe har zane, aipo awa romo zaiko, i'i wanupe. — Mo romo hekon a'e. Zineàw ta'yr a'e. Uzapo kar ma'e Zemur pe. Māràzàwe tuwe xiruzar ze'eg. Amor wiko Xikez pe har wanu romo a'e. Tuwe zazewyr izupe nehe. Xiruzar ze'eg nehe. Zapytu'u Amimerek heruzar ire nehe kury, i'i wanupe. 29 Aze mo

aiko xe har wanuwihaw romo, amono kar mo Amimerek xe wi ihe. — Heta tetea'u neremiruze'eg zauxiapekwer wà. A'e rupi pezàmàtyry'ym amo peho pe wà nehe, a'e mo izupe.

30 Zemun tawhu pe har waneruze'egar a'e, wikwahy Kaw ze'eg henu mehe a'e. **31** A'e rupi omono uze'eg heraha har Amimerek pe wà, Aruma tawhu pe heko mehe wà. Uze'eg a'e zauxiapekwer izupe wà. — Kaw Emen ta'yr ur Xikez pe wywyr wanupi a'e. Uze'eg zemueteahy iko nerehe awakwer a'e pe har wanupe. — Pepytu'u Amimerek heruzar ire nehe, i'i iko wanupe. **32** A'e rupi ezapo nezewe haw nehe. Pyhaw ezeàmim eho kaiwer pe nerehe we har wanupi nehe. **33** Pyhewe pepu'àm kwarahy ihem mehe nehe. Pezàmàtyry'ym tawhu pe har peho pe wà nehe. Napeàro kwaw a'e mehe wà. Nukwaw kwaw kwaw àwàm wà. Kaw a'e, hemiruze'eg zauxiapekwer a'e wà no, uhem putar tawhu wi pekutyw wà nehe. A'e mehe pezeagaw tuwe wazuka pà pekàgaw rupi upaw rupi nehe, i'i izupe.

34 A'e rupi uzeàmim Amimerek oho pyhaw uzehe we har wanehe we kury, Xikez tawhu huwake kury. Zauxiapekwer uzemuza'aza'ak 4 zemono'ono'ogaw romo wà. **35** Upu'àm Kaw tawhu ukenaw pe oho pà. Na'e Amimerek a'e, hehe we har a'e wà no, uhem wà uzeàmim awer wi a'e wà kury. **36** Wanexak mehe Kaw uze'eg Zemun pe kury. — Eme'egatu ty. Teko wezyw wà waiko wytyr apyr wi wà kury, i'i izupe. — Nan kwaw awa wà. Ywytyr i'ag zo erexak iko, i'i Zemun Kaw pe.

37 — Eme'e wanehe ty. Wezyw teko wà waiko zanerenataromo wà kury. Amo imono'og pyrer ur waiko ywyrà kawar her ma'e tupàn pe imonokatu pyrer wi wà no.

38 Na'e Zemun uze'eg izupe. — Mâràzàwe tuwe erekyze wanuwi. — Mâràzàwe tuwe xiruzar Amimerek zane, ere urewe ne. Eze'eg urywahyhy hehe we har wanehe. A'e ae wiko xe a'e wà kury. Ehem eho waàmàtyry'ym pà nehe kury, i'i Zemun Kaw pe.

39 A'e rupi uhem Kaw Xikez pe har wanenataromo kury, Amimerek iàmàtyry'ym pà kury. **40** Ur Amimerek ikutyw kury. Uzàn Kaw oho. Awa tetea'u u'ar ywy rehe wà, ta'e waàmàtyry'ymar ukutuk takihepuku pupe a'e wà xe. Te zauxiapekwer tawhu ukenaw huwake u'ar ikutuk pyrer romo wà no. **41** A'e re Amimerek uzewyr oho Aruma pe kury. Zemun oho Xikez pe, Kaw imuhem kar pà a'e wi, hehe we har wamuhem kar pà a'e wi no.

42 Iku'egwer pe teko Xikez pe har uhem oho kaiwer pe wà. Amimerek ukwaw wahem awer. **43** A'e rupi umuza'aza'ak uzehe we har na'iruz imono'og pyrer romo wà kury. Wezar a'e zauxiapekwer kaiwer pe wà. Uzeàmim a'e pe wà. Wàro a'e pe wà. Wexak Amimerek teko tawhu wi wahem mehe wà. Uhem uzeàmim awer wi kury. Uzuka a'e teko a'e wà kury. **44** Amimerek a'e, hehe we har zauxiapekwer paw a'e wà no, uzàn oho tawhu huwake ukenaw huwake wà kury. Upyta a'e pe wà. Numuhem kar kwaw a'e pe har wà. Inugwer mokoz imono'og pyrer uzàmàtyry'ym teko kaiwer pe har oho wà. Uzuka paw rupi wà. **45** Amimerek hehe we har umumaw a'e 'ar awa tawhu pe har waàmàtyry'ym pà wà. Upyro tawhu wanuwi wà. Uzuka a'e pe har upaw rupi wà. Na'e weityk tàpuz tawhu pe har upaw rupi wà no. A'e re umuhàmuhàz xa ywy rehe wà no.

46 Amo umume'u a'e ma'e uzeapo ma'e kwer oho Xikez tawhu aiha katu ma'e pe har wanuwihaw wanupe wà. Henu mehe upaw rupi oho Ma'aw-Merit hàpuz me wà. Ta'e iànàgatu ipàrirogaw ita iapo pyrer a'e pe a'e xe. **47** Amimerek ukwaw a'e pe wazemono'og awer a'e. **48** A'e rupi uzeupir wytyr Xaramon her ma'e rehe kury, uzehe we har wanupi kury. Upyhyk amo itazy kury. Omonohok amo ywyrà hàkàgwer. Upir waxi'i rehe. — Na'arewahy pezapo ma'e hezàwegatete nehe ty wà, i'i wanupe. **49** Pitàitàigatu omonohok ywyrà hàkàgwer izàwegatete wà no. A'e re oho Amimerek haikweromo tàpuzuhu aiha ita iapo pyrer pe wà. Umuzo'azu'ar hàkàgwer paw pàrirogaw izywyw wà. A'e re umunyk tata ywyrà rehe

wà. Ukaz tàpuzuhu aiha upaw rupi. Ukaz ipupe har upaw rupi wà no. Nezewe Xikez tàpuzuhu aiha pupe wiko ma'e umàno upaw rupi wà. Umàno 1.000 awa ru'u kuzà wanehe we wà.

50 A'e re oho Amimerek Tew tawhu pe kury. Hehe we har umàmàn tawhu iwyr wà. Upyro tawhu izar wanuwi wà. **51** Tawhu myter pe heta amo tàpuzuhu aiha tàtà ma'e no. Awakwer tawhu pe har paw wà, kuzàgwer wà no, tuwihaw paw rupi wà no. Upaw rupi katete uzàn oho a'e tàpuzuhu aiha pe wà. Wixe a'e pe ukenaw iwàpytytym pà wà kury. Oho tàpuz 'aromo har imuàtà pyrer pe wà. **52** Amimerek oho tàpuzuhu kutyr wà kury. Uhem ukenaw pe wà. Umunyk tata hehe wà. **53** Amo kuzà tàpuzuhu pe har i'aromo har weityk amo ita arozràn imuku'i haw iàkàg rehe a'e kury. Uka ita iàkàg izuwi. **54** Numàno kwaw a'e rihi. Weno utakihepuku heraha har uzeupe kury, ma'e henoz pà izupe kury. — Enuhem netakihepuku tàrityka'i kury. Hezuka pe kury. Aze mo nàn kwaw nehe, — Amo kuzà uzuka Amimerek a'e, i'i putar mo teko herehe wà nehe. A'e rupi a'e kwàkwàmo wenuhem utakihepuku kury, izuka pà kury. **55** Izaew izuapyapyr a'e wà, wexak Amimerek imàno mehe a'e wà. A'e rupi uzewyr oho weko haw pe wà kury.

56 Nezewe Tupàn zepyk Amimerek rehe a'e. Ta'e uzapo iaiw ma'e u pe a'e xe. Ta'e uzuka 70 uwywyr a'e wà no xe. **57** Uzeypk awa Xikez tawhu pe har wanehe no. Upuraraw kar ma'erahy wanupe, ta'e iaiw ma'e romo wanekeon a'e wà xe. A'e 'ym mehe Zineàw ta'yr Zotàw her ma'e umume'u wanehe Tupàn izepyk àwàm. Uzeapo a'e ma'e iz'e'eg awer rupi katete.

Tura, Zair kury

10 ¹Umàno Amimerek. A'e re Tura Puwa ta'yr Nono hemimino ur Izaew wapyro pà kury. Ixakar zuapyr romo hekon. Wiko Xamir tawhu pe. Eparai waiwy rehe ywytyr heta haw pe tuz. **2** Umumaw Tura 23 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà. A'e re umàno. Utym hetekwer Xamir tawhu

pe wà. **3** A'e re ur Zair Zireaz ywy rehe har Izaew wapyro pà a'e kury. Umumaw 22 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà. **4** Heta 30 ta'yr izupe wà. Pitàitàigatu wapyk 30 zumen waku'az wà. Pitàitàigatu weruze'eg tawhu wà. Te ko 'ar rehe — Tawhu Zair ma'e wà, za'e wanupe. **5** Umàno Zair. Utym hetekwer Kamon pe wà.

Izaew izuapyapyr wiko Amon wanemiruze'eg romo wà

6 Uzapo wi Izaew izuapyapyr iaiw ma'e Tupàn henataromo wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u Kànàa izuapyapyr wazar wà. Umuwete katu tupàn a'ua'u Xir izuapyapyr wazar wà no. Umuwete katu tupàn a'ua'u Xitom izuapyapyr wazar wà no. Umuwete katu tupàn a'ua'u Moaw izuapyapyr wazar wà no. Umuwete katu tupàn a'ua'u Amon izuapyapyr wazar wà no. Umuwete katu tupàn a'ua'u Piri ywy rehe har wazar wà no. Upuir Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wà. Upytu'u imuwete katu re wà. **7** A'e rupi Tupàn wikwahy Izaew wanehe kury. A'e rupi omono kar Piri ywy rehe har Izaew wakutyr wà. Omono kar Amon wakutyr wà no. Piri ywy rehe har a'e wà, Amon a'e wà no, upuraraw kar ma'erahy Izaew wanupe wà. **8** A'e kwarahy rehe we weityk Izaew wà, uma'ereko e ma'e romo wamuigo kar pà wà. Umumaw 18 kwarahy wamuma'ereko e kar pà wà, Izaew Zireaz pe har yrykaw Zotàw kwarahy hemaw kutyr har wamuma'erekoahy kar pà wà, Amohe ywy rehe har wamuma'erekoahy kar pà wà no. **9** Amon izuapyapyr a'e wà no, wahaw Zotàw yrykaw oho wà no, Izaew wakutyr wà no. Uzàmàtyry'ym Zuta izuapyapyr wà, uzàmàtyry'ym Mezàmi izuapyapyr wà no, uzàmàtyry'ym Eparai izuapyapyr wà no. Nezewe Izaew upuraraw ma'erahyhu waiko wà kury.

10 Na'e Izaew uze'eg Tupàn pe wà kury. — Urepytywà pe nehe, i'i izupe wà. — O Tupàn urezar, ikatu 'ym ma'e uruzapo nerenataromo ure, ta'e urupuir newi ure xe. Ta'e urumuwete katu tupàn a'ua'u Kànàa wazar ure wà xe, i'i izupe wà.

11 Na'e Tupàn uze'eg wanupe kury. — Amo kwarahy mehe kwehe mehe teko tetea'u upuraraw kar ma'erahy peme wà, pemuma'erekoahy e kar pà wà. Ezit ywy rehe har wà, Amohe ywy rehe har wà no, Amon izuapyapyr wà no, Piri ywy rehe har wà no, 12 Xitom pe har wà no, Amarek ywy rehe har wà no, Maom izuapyapyr wà no. A'e mehe penàmuzgwer a'e wà, penu a'e wà no, uzepytywà kar ihewe a'e wà. Apyro wanuwi ihe wà. 13 Nezewe rehe we pepuir wi ihewi. Pemuwete katu amo pe wà kury. 14 Peho a'e tupàn a'ua'u wanupe kury. — Urepytywà pe nehe, peze peho wanupe kury. Tuwe pepytywà putar ma'erahy ipuraraw mehe a'e wà nehe, i'i urywahyhy Tupàn Izaew wanupe.

15 Uze'eg wi Izaew Tupàn pe wà. — Azeharomoete uruzapo iaiw ma'e ure. Nezewe rehe we urepyro pe wanuwi kutàri nehe, i'i izupe wà.

16 A'e rupi weityk tupàn a'ua'u amo ywy rehe arer wà. Umuwete katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wà kury. Upuhareko wà kury, ta'e wexak waneko haw xe. Zawaiw katu tuwe waneko haw.

17 Amo 'ar mehe zauxiapekwer Amon izuapyapyr ur uker haw iapo pà Mipa pe wà kury. 18 A'e rupi Zireaz tawhu pe har wà, wanuwihaw wà no, uzemono'ono'og uze'eze'eg pà wà kury. — Amo awa wiko putar Izaew wanuwihaw romo a'e nehe, Amon izuapyapyr waàmàtry'ym mehe nehe. A'e awa wiko putar Zireaz pe har wanuwihaw romo a'e nehe no, i'i uzeupeupe wà.

Zepite a'e

11 1 Zepite Zireaz zuapyr a'e, zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e romo hekon a'e. Zireaz tu her romo a'e no. Ihy kuzà wyzài romo hekon a'e. 2 Zireaz hemireko a'e no, heta imemyr awa izupe a'e wà no. Tua'u mehe ta'yr omono kar wyk'y'r Zepite weko haw wi wà. — Nerepyhyk pixik kwaw zanero ma'e nehe, imàno re nehe, ta'e ereiko amo ae kuzà imemyr romo ne xe, i'i izupe wà.

3 Uzàn Zepite oho wywyr wanuwi kury, Tome ywy rehe wiko pà kury. A'e pe heko mehe amo awa ikatu 'ym ma'e uzemono'og hehe a'e wà kury. Wata oho waiko hehe we wà.

4 Amo 'ar pawire Amon uzàmàtry'ym Izaew oho wà. 5 A'e ma'e izeapo mehe Zireaz wanuwihaw wekar Zepite oho wà, Tome ywy rehe heko mehe wà. 6 Hexak mehe uze'eg izupe wà. — Ezur urerupi nehe. Eiko ureruwihaw romo Amon waàmàtry'ym mehe nehe, i'i izupe wà.

7 Uze'eg Zepite wanupe. — Akwaw pepy'a ihe. Napekatuwawahy kwaw herehe. Azeharomoete nahekatu kwaw peme ihe. A'e rupi hemuhem kar pe heru heko haw wi. Pezur xe pezepytywà kar pà ihewe, ta'e peneko haw zawaiw katu a'e xe, i'i wanupe.

8 — Uruzur xe newe ureze'eg pà ure, ta'e ure Zireaz tawhu pe har ure xe, ne uruputar ureruwihaw romo ure kury xe, Amon waàmàtry'ym mehe ure kury xe, i'i izupe wà.

9 Uze'eg Zepite wanupe. — Aze hereraha pe hereko awer pe nehe, Amon waàmàtry'ym kar pà ihewe nehe, aze Tupàn hepytywà waneityk mehe nehe, a'e mehe aiko putar penuwihaw romo ihe nehe. Aipo ikatu putar nezewe àwàm peme nehe, i'i wanupe, wanehe upuranu pà.

10 — Ikatu urewe ty. Uruzapo putar ma'e neze'eg rupi katete nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wenu zaneze'eg iko a'e. Aze naxiapo kwaw zaneremimume'u kwer nehe, uzepek putar zanerehe nehe, i'i izupe wà.

11 A'e rupi Zepite oho Zireaz pe har wanuwihaw wanupi kury. Teko umuigo kar uwihaw romo wà. Mipa tawhu pe Tupàn henataromo Zepite umume'u kar ze'eg teko wanupe. — Uruzapo putar ureremimume'u kwer upaw rupi katete ure nehe, i'i izupe wà, ta'e umume'uahy kar Zepite a'e ze'eg teko wanupe a'e xe.

12 Na'e Zepite omono kar uze'eg heraha har Amon izuapyapyr wanupe wà kury. A'e pe uhem mehe uze'eg wanupe wà. — Aipo azapo amo ikatu 'ym ma'e peme ihe.

Màràzàwe tuwe pezur hekutyr. Màràzàwe tuwe peixe heywy rehe, i'i wanupe wà.

13 Amon izuapyapyr wanuwihawete uze'eg wanupe. — Kwehe mehe Izaew upyro heywy Ezit wi uhem ire wà. Heywy uzypyrog yrykaw Aronon her ma'e pe. Oho Zamok yrykaw pe, Zotàw yrykaw pe no. Aze pemuzewyr kar heywy ihewe kutàri nehe, napuàmàtry'ym kwaw ihe nehe, i'i wanupe.

14 Uzewyr wà Zepite pe wà, Amon waze'eg herur pà izupe wà. Omono kar wi uze'eg Amon wanupe kury. **15** — Izaew nupyro kwaw Moaw izuapyapyr waiwy wà. Nupyro kwaw Amon izuapyapyr waiwy wà. **16** Ezit ywy wi uhem mehe wata oho ywyxiguhu rupi heta haw pe wà. Oho Yryhupiràg pe wà. A'e wi wata oho Kanez tawhu pe wà. **17** Omono kar uze'eg Enom izuapyapyr wanuwihawete pe wà. — Tuwe uruahaw peywy oroho nehe, i'i tuwihawete pe wà. Nuahaw kar kwaw tuwihawete uiwy Izaew wanupe. A'e re Izaew wenz a'e ma'e Moaw izuapyapyr wanuwihawete pe wà no. Nuahaw kar kwaw uiwy wanupe a'e no. A'e rupi Izaew izuapyapyr upyta Kanez pe wà.

18 A'e re wahaw ywyxiguhu oho wà kury. Wata oho Enom waiwy izywy wà, Moaw waiwy izywy wà no. Uhem ywy Moaw wanuwake har kwarahy ihem haw kutyr har pe wà, yrykaw Aronon ywaz rehe wà. Uzapo uker haw a'e pe wà, ta'e wiko Moaw ywyzaw huwake a'e wà xe. A'e rupi nuwahaw kwaw 'yrykaw oho wà. **19** Na'e Izaew izuapyapyr omono kar uze'eg Xeom Amohe zuapyr Ezemon tawhu pe har wanuwihawete pe wà kury. — Tuwe uruahaw neywy ureywy ràm me ureho pà nehe, i'i izupe wà. **20** Nuahaw kar kwaw Xeom uiwy Izaew wanupe. Weraha wemiruze'eg zauxiapeker upaw rupi uzeupi wà. Uzapo uker haw oho Zaxa pe wà. A'e wi uzàmàtry'ym Izaew oho wà. **21** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upytywà wemaihu Izaew wà. A'e rupi weityk Xeom wà, weityk zauxiapeker upaw rupi wà no. Nezewe iapo mehe Izaew upyro Amohe ywy rehe har waiwy upaw rupi uzeupe wà kury. **22** Upyro Amohe waiwy upaw rupi wà. Waiwy

uzypyrog Aronon pe kwarahy hemaw awyze har rehe har pe. Oho yrykaw Zamok pe, kwarahy heixe haw awyze har rehe har pe. Kwarahy hemaw kutyr har pe uzypyrog ywyxiguhu pe. Oho yrykaw Zotàw pe kwarahy heixe haw kutyr no. **23** Nezewe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar hekon a'e. A'e ae umuhem kar Amohe ywy rehe har waiwy wi wà. Omono kar wemaihu Izaew a'e ywy rehe wà. **24** Kutàri pepurupyro wer wi peiko peywy rehe. Tupàn ua'u Kemoz her ma'e pezar a'e, omono amo ywy peme a'e. Pepyta a'e ywy rehe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur ko ywy urewe. A'e rupi urupyta putar xe ko ywy rehe nehe, ta'e Tupàn upyro ko ywy ureàmàtry'ym arer wanuwì a'e xe. **25** Aipo nekàg wera'u Marak Zipor ta'yr wi. Moaw wanuwihawete romo hekon kwehe mehe. Aipo a'e weityk Izaew amo 'ar mehe a'e wà. Màràn mehe ureàmàtry'ym a'e. Màràn mehe urereityk a'e. **26** Umumaw Izaew 300 kwarahy Hezemon pe Aroer pe wiko pà wà. Wiko tawhu a'e tawhu wanuwake har wapupe upaw rupi wà no, tawhu yrykaw Aronon iwyr har wapupe upaw rupi wà no. Màràzàwe tuwe napepyro kwaw a'e tawhu Izaew wanuwì wà. **27** Nazapo pixik kwaw ikatu 'ym ma'e peme ihe. Pe pezapo ikatu 'ym ma'e peiko ureàmàtry'ym mehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar romo hekon a'e. A'e ae umume'u putar ko ywy izar ràm kutàri a'e nehe kury. Aze ru'u Izaew wà. Aze ru'u Amon wà, i'i wanupe.

28 Amon wanuwihawete na'ipurenu wer kwaw Zepite ze'eg imur pyrer rehe a'e. **29** A'e rupi Tupàn rekwe puràg wiko Zepite izar romo kury. Wixe ipy'a pe kury. A'e rupi wahaw Zireaz ywy oho kury. Wahaw Manaxe ywy no, Mipa tawhu pe uzewyr pà no. A'e wi oho Amon wakutyr kury. **30** Uze'eg Tupàn pe. — Aze hepytywà pe nehe, aze aityk Amon ihe wà nehe, **31** azapo putar ko ma'e ihe nehe. Heràpuz me hehem mehe amo teko uhem putar heràpuz wi heruwàxi mà a'e nehe. Azuka putar a'e teko hetekwer hapy pà nerenataromo nehe. Heràpuz wi uhem ma'e ràgpyy azuka putar nehe, i'i Zepite Tupàn pe.

32 Na'e wahaw Zepite yrykaw kury, Amon wàmàtry'yim pà kury. Tupàn upytywà. A'e rupi weityk wà. 33 Heta Amon izuapyapyr Aroer pe Minite huwake wà. 20 tawhu pupe wakanon wà. Heta izuapyapyr Apew Keramin tawhu pe wà no. Heta a'e tawhu wamyter pe wà no. Uzàmàtry'yim Zepite a'e teko paw oho waiko wà kury. Uzuka zauxiapekwer teta'u oho waiko wà. Weityk Izaew Amon wà.

Zepite tazyr

34 Na'e uzewyr Zepite weko haw pe Mipa pe kury. A'e pe them mehe uhem tazyr wà huwàxi mà kury. Tazyr upynyk wà iko. Umupu paner wà iko no. Pitài zo tazyr heta izupe. Ni ta'yr naheta kwaw izupe wà. 35 Hexak mehe uzemumikahy tuwe a'e. Umu'i ukamir izupe uze'eg pà. — A, herazyr. Hemuigo kar pe kwez uzemumikahy ma'e romo kury. Amume'uahy heremiapo ràm Tupàn henataromo ihe. Napuner kwaw a'e ma'e iapo 'ymaw rehe ihe nehe kury, i'i izupe.

36 Uze'eg tazyr izupe. — Eremume'uahy ma'e neremiapo ràm Tupàn pe. Erezapo putar a'e ma'e ihewe nehe. Ezapo nehe. Ikatu nezewe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nepytywà zaneàmàtry'yimar wanehe nezepyk mehe a'e xe, Amon wazuka mehe a'e xe.

37 Xo pitài ma'e ainoz newe. Tuwe aha wyytyr rehe hemyrypar wanupi nehe. Hezai'o wer. Tuwe amumaw mokoz zahy hezai'o pà nehe, ta'e naiko pixik kwaw amo ihy romo ihe nehe 'y, nahememyr pixik kwaw ihe nehe 'y, i'i izupe.

38 — Ikatu. Eho nehe, i'i tu izupe. A'e rupi wata oho umyrypar wanupi, wyytyr rehe uzai'o pà, ta'e na'imemyr pixik kwaw a'e xe. 39 A'e mokoz zahy pawire uzewyr u pe. Na'e Zepite uzapo Tupàn pe wemimume'u kwer a'e. Umàno a'e kuzà awa puhe oho pixik 'ym ma'e romo. 40 A'e rupi kuzàgwer Izaew izuapyapyr a'e wà, kwarahy nànan umumaw 4 ar Zepite Zireaz pe har tazyr rehe uzai'o pà a'e wà.

Eparai izuapyapyr uze'eg Zepite pe wà

12 1 Eparai izuapyapyr uzemono'og zeàmàtry'yimaw pe oho pà wà kury. Wahaw Zotàw yrykaw wà. Uhem ywaz rehe Zapon tawhu huwake wà. Uze'eg oho Zepite pe wà. — Maràzàwe tuwe na'urerenz kwaw Amon izuapyapyr wàmàtry'yim mehe ne. Uruikwahy newe kury. A'e rupi urumunyk putar tata neràpuz rehe kury. Ukaz paw putar nehe. Eremàno putar ipupe ikaz mehe nehe, i'i izupe wà.

2 Uze'eg Zepite wanupe. — Ihe ihe, heànàm a'e wà no, uruàmàtry'yim tuwe Amon ure wà. Apuenoz ihe. Na'urepyro kwaw pe wanuwi. 3 Nahepytywà kwaw pe, a'e rupi aha wàmàtry'yim pà. Upuner mo hezuka haw rehe wà. Nahezuka kwaw wà. Tupàn hepytywà a'e. A'e rupi aityk Amon ihe wà. Maràzàwe tuwe pezur xe heàmàtry'yim pà kury, i'i wanupe.

4 Na'e Zepite omono'og awakwer Zireaz izuapyapyr oho wà kury. Weityk wà. Uzapo nezewe wà, ta'e Eparai izuapyapyr uze'eg zemueteahy wanehe a'e 'ym mehe we a'e wà xe. — Pe Zireaz izuapyapyr Eparai waiwy rehe wiko ma'e kury ty wà, Manaxe waiwy rehe wiko ma'e pe ty wà, pepuir peànàm Eparai wanuwi pe ty wà, i'i wanupe a'e 'ym mehe.

5 — Naxiahaw kar kwaw Zotàw yrykaw Eparai wanupe nehe, i'i Zireaz pe har wà. A'e rupi zauxiapekwer upyta Zotàw izywyr wa'yahaw paw wanuwake wà. Eparai uzeagaw uhemaw rehe wanuwi wà, waiwy wi wà. Uhem yrykaw pe wà. Ipurahaw wer hehe wà. — Tuwe uruahaw yrykaw nehe ty wà, i'i Eparai wà, Zireaz parer wanupe wà. Na'e Zireaz parer upuranu wanehe wà. — Aipo Eparai zuapyr romo ereiko, i'i izupe wà. 6 — Nan, aze i'i wà, a'e mehe umume'u kar amo ze'eg wanupe. — Ximoret, ere urewe ty, i'i izupe wà. — Xemoret, i'i wanupe, ta'e ize'eg uzawy waze'eg a'e xe. Na'e upyhyk wà, izuka pà a'e pe Zotàw izywyr wà. A'e 'ar mehe uzuka 42 miw Eparai izuapyapyr wà.

7 A'e Zepite Zireaz parer umumaw 6 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà.

A'e re umàno. Uzutym hetekwer tawhu Zireaz her ma'e pe wà, tawhu izexak kar awer pe wà.

Imixà, Erom, Aminom

8 Zepite imàno re Imixà Merez pe har wiko Izaew wanuwihaw romo. **9** Heta 30 ta'yr izupe wà. Heta 30 tazyr izupe wà no. Omono a'e 30 wazyr 30 kwàkwàmo amo ae pe har wanupe wanemireko romo wà. Werur 30 kuzàwaza amo ae ywy rehe arer weko haw pe wà, wa'yr wanemireko romo wà. Umumaw 7 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà. **10** A'e re umàno. Utym hetekwer Merez taw pe wà.

11 Imixà imàno re Erom Zemurum zuapyr wiko Izaew wanuwihaw romo. Umumaw 10 kwarahy wanuwihaw romo wiko pà. **12** A'e re umàno. Utym hetekwer Aezarom tawhu Zemurum waiwy rehe wà.

13 Erom imàno re Aminom wiko Izaew wanuwihaw romo. Irer ta'yr romo hekon a'e. Piratom tawhu pe har romo hekon a'e. **14** Heta 40 ta'yr Aminom pe wà. Heta 30 hemimino izupe wà no. Wata 70 zumen waku'az wà. Umumaw 8 kwarahy wanuwihaw romo wiko pà. **15** A'e re umàno. Utym hetekwer Piratom pe, Eparai waiwy rehe wà, wyytyr heta haw rehe wà, Amarek ywy rehe har waneko haw pe wà.

Zàxàw izexak kar haw

13 ¹ Uzapo wi Izaew iaiw ma'e Tupàn henataromo wà kury. A'e rupi nupytywà kwaw wà. Umur kar zauxiapekwer Piri ywy rehe har a'e pe wà. Upuraraw kar ma'erahy wanupe wà. Umumaw 40 kwarahy ma'erahy ipuraraw pà wà.

2 Amo Nà zuapyr Manoa her ma'e wiko Zora tawhu pe a'e. Hemireko nupuner kwaw umemyr haw rehe. **3** Amo 'ar mehe amo Tupàn heko haw pe har uzexak kar wà hemireko pe. — Nerepuner pixik kwaw nememyr haw rehe. A'e rupi nereiko kwaw teko wahy romo. Ko 'ar rehe nepuru'a putar nehe kury. Uzexak kar putar awa newe nememyr romo nehe. **4** E'u zo ma'ywa uwà her ma'e tykwer nehe. E'u zo kàwiahya nehe.

E'u zo temi'u ikatu 'ym ma'e nehe no. **5** Ta'e nepuru'a putar nehe xe. Uzexak kar putar nememyr awa a'e nehe. Emonohok zo ni pitài i'aw nehe. Ta'e uzemonokatu putar Tupàn pe nehe. Nazirew za'e izupe. Izexak kar haw 'ar henataromo emonohok zo i'aw izuwi nehe. Utua'u mehe uzypyrog putar Izaew wapyro pà Piri ywy rehe har wanuwi a'e nehe, i'i izupe.

6 A'e rupi kuzà wekar umen oho. — Amo awa Tupàn hemiruze'eg uze'eg wà kwez ihewe kury. Nuzuawy kwaw Tupàn heko haw pe har a'e. Akyze katu hexak mehe. — Ma'e wi erezur, na'e kwaw izupe, ta'e akyze izuwi ihe 'y. Numume'u kwaw uwer ihewe.

7 — Nepuru'a putar nehe. Nememyr putar nehe. Kwaharer awa uzexak kar putar newi nehe, i'i kwez ihewe. — E'u zo uwà tykwer nehe, i'i ihewe. — E'u zo kàwiahya nehe. E'u zo temi'u ikatu 'ym ma'e nehe, ta'e kwarer uzemonokatu putar Tupàn pe a'e nehe xe, Nazirew romo a'e nehe xe, u'ar nànan a'e nehe xe, i'i kwez ihewe, i'i umen pe.

8 Na'e Manoa uze'eg Tupàn pe kury. — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, emur kar wi a'e awa neremimur karer nehe. Nezewe mehe umume'u putar ureremiapo ràm kwarer izexak kar mehe àràm urewe nehe, i'i Manoa Tupàn pe.

9 Uzapo Tupàn ma'e Manoa ze'eg rupi. Heko haw pe har uzexak kar wi kuzà pe kaiwer pe iapyk mehe a'e kury. Imen nuiko kwaw huwake a'e 'ar mehe. **10** A'e rupi uzàn umen heko haw pe na'arewahy kury. — A'e awa ihewe uze'eg ma'e kwer karumehe arer ur wi ihewe uze'eg pà kutàri kury, i'i izupe.

11 Upu'àm Manoa. Oho wemireko rupi kury. Uhem a'e awa heko haw pe kury. Upuranu hehe. — Aipo ne heremireko pe uze'eg ma'e kwer romo ereiko ne, i'i izupe. — Ihe kwez, i'i Manoa pe.

12 — Neremimume'u kwer izeapo mehe nehe, ma'e romo kwarer wiko putar nehe. Ma'e uzapo putar nehe, i'i izupe.

13 Tupàn heko haw pe har uze'eg izupe. — Tuwe neremireko uzapo ma'e heremiapo kar upaw rupi nehe. **14** Nu'u kwaw uwà inuromo har nehe. Nu'u kwaw uwà tykwer

nehe no. Nu'u kwaw kàwiah y nehe no. Nu'u kwaw temi'u ikatu 'ym ma'e nehe no. Tuwe uzapo ma'e paw heze'eg rupi katete nehe, i'i izupe.

15-16 Manoa nukwaw kwaw Tupàn heko haw pe har romo heko haw. — Eho zo tàrityka' nehe, i'i izupe. — Epytu'u nehe. Urumuin putar àràpuhàràneta'y'r ho'o kwer newe nehe, i'i izupe. — Aze apyta nehe, na'u kwaw penemi'u nehe, i'i Tupàn heko haw pe har izupe. — Aze nepurumur wer hehe nehe, apy a'e temi'u Tupàn henataromo izupe imono pyr romo nehe, i'i Tupàn heko haw pe har izupe.

17 Uze'eg wi Manoa izupe. — Ma'e nerer. Aze urukwaw nerer nehe, urupuner nemuwete haw rehe neremimume'u kwer izeapo mehe nehe, i'i izupe.

18 — Māràzàwe tuwe nepurukwaw wer herer rehe, i'i izupe. — Ma'e ikwaw pyr 'ym, herer romo ihe, i'i izupe. **19** Na'e Manoa upyhyk àràpuhàràneta'y'r kury. Upyhyk arozràn no. Omono Tupàn ikwaw pyr 'ym wazar pe kury, ita 'aromo hany pà henataromo kury.

20 Tatareny kwer uzeupir ma'e'a'y'r hany haw wì. Izeupir mehe we Manoa a'e, hemireko a'e no, wexak Tupàn heko haw pe har ywak rehe izeupir mehe tatareny kwer myter pe wà. A'e rupi wapyk upenàràg rehe wà, uwa imuhyk pà ywy rehe wà. **21** A'e re Manoa a'e, hemireko a'e no, nuexak pixik kwaw a'e Tupàn heko haw pe har a'e wà. Ukwaw Manoa Tupàn heko haw pe har romo heko haw kury. **22** A'e rupi uze'eg wemireko pe. — Zàmàno putar nehe, ta'e xixak Tupàn zane xe, i'i izupe.

23 Uze'eg hemireko izupe. — Aze mo Tupàn ipuruzuka wer zanerehe, na'ikatu iwer mo a'e ma'e zaneremiapy kwer izupe a'e. Na'ikatu iwer mo a'e arozràn zaneremimono kwer izupe a'e. Nuexak kar iwer mo a'e ma'e paw zanewe. Numume'u iwer mo a'e ma'e paw, i'i izupe.

24 Amo 'ar mehe uzexak kar imemyr awa kury. Omono Zàxàw her romo izupe wà. Itua'u a'e. Tupàn umukàg kar Zàxàw a'e,

heko haw imukatu pà a'e. **25** Na'e awa romo hekon kury. Amo 'ar mehe Nà izuapyapyr waiwy rehe wiko mehe, Zora tawhu Etao tawhu wamyter pe wiko mehe, ukwaw Tupàn rekwe upy'a pe heko haw a'e kury. Tupàn rekwe uzypyrog ma'e iapo kar pà izupe.

Zàxàw hemireko haw

14 ¹Amo 'ar mehe wezyw Zàxàw Ximina tawhu pe kury. Wexak amo kuzàwaza Piri ywy rehe har a'e pe. ²Uzewyr weko haw pe u pe uhy pe uze'eg pà. — Aexak amo kuzàwaza Piri ywy rehe har Ximina tawhu pe hereko mehe ihe. Penoz a'e kuzàwaza tu pe heremireko rà m romo nehe, ta'e hepurereko wer hehe ihe xe, i'i wanupe.

³Tu a'e, ihy a'e no, uze'eg izupe wà. — Māràzàwe tuwe erekar kuzà eho Piri ywy rehe har wainuromo. A'e teko nomonohok kar kwaw piraera'i Tupàn ze'eg rupi wà. Aipo nrexak kwaw kuzà zaneànàm wainuromo, Zutew wainuromo, i'i izupe wà. — A'e kuzàwaza zo aputar ihe. A'e ae ikatu ihewe, i'i wanupe.

⁴Tu ihy nukwaw kwaw Tupàn Zàxàw ipy'a pe ima'ereko haw wà. Tupàn uzapo kar a'e ma'e iko Zàxàw pe a'e. Ipuuràmàtry'y'm wer Tupàn Piri ywy rehe har wanehe. A'e rupi umuàgà'ym Zàxàw iko. Ta'e a'e 'ar rehe Piri ywy rehe har wiko Izaew wazar romo a'e wà xe.

⁵Wezyw Zàxàw u rupi uhy rupi Ximina tawhu pe oho pà kury. Wata oho waiko uwa itymaw Ximina huwake har rupi wà. Na'arewahy amo zàwàruhu iriàw ur wakuty'r kury. Okororoahy izupe. ⁶Tupàn rekwe umukàg kar Zàxàw kury. Opo pupe Zàxàw upei'ai'àng zàwàruhu àràpuhàràna'y'r ipei'ar'agaw ài. Tu ihy nuexak kwaw izuka mehe wà. Numume'u kwaw Zàxàw wemiapo kwer wanupe.

⁷Na'e oho a'e kuzàwaza pe uze'eg pà kury. Ikatuhy kuzà Zàxàw pe. ⁸Màràn 'ar pawire uzewyr a'e pe hereko pà wemireko romo. Wata mehe uhem oho pe wi pepa'i zàwàruhu iriàw wemizuka kwer hexak pà. Ipytuhegatu ta'e hàiru uzapo hàir hetekwer umàno ma'e

kwer pupe wà xe. **9** A'e rupi o'ok hàir opo pupe. Wata oho iko hàir i'u pà. Uhem u uhy waneko haw pe kury. Omono hàir ikurer wanupe no. U'u wà no. Numume'u kwaw hàir zàwàruhu hetekwer wi henuhem awer wanupe.

10 Zàxàw tu oho kuzàwaza hàpuz me. Uzapo Zàxàw mai'u hawhu a'e pe har wanupe. Ta'e nezewe wanemiapo a'e xe. **11** Piri ywy rehe har ukwaw mynykawhu iapo àwàm wà. A'e rupi werur 30 kwàkwàmo a'e pe hehe we wamupynyk kar pà wà. **12-13** Uze'eg Zàxàw wanupe. — Amume'u putar ma'e temigwaw 'ym peme kury. Aipo pepuner putar ikwaw paw rehe nehe, i'i wanupe. — Aze pepuner nehe, amono putar 30 kamir puku hekuzar katu ma'e irin iapo pyrer peme nehe, 7 hezereko haw 'ar ipaw 'ym mehe we nehe. Aze napepuner kwaw nehe, namono kwaw peme nehe, i'i wanupe. — Emume'u urewe kury ty, i'i izupe wà.

14 — Temi'u uhem umai'u ma'e wi a'e. Hete katu ma'e uhem ikàg ma'e wi a'e, i'i wanupe. Na'iruz 'ar pawire kwàkwàmo numume'u kwaw a'e ma'e imim pyrer a'e wà rihi. Nukwaw kwaw a'e ma'e ikwaw pyr 'ym imume'u haw wà.

15 **4** haw 'ar mehe uze'eg oho Zàxàw hemireko pe wà. — Emume'u wyzài ma'e ezapo wyzài ma'e nemen pe a'e ma'e imim pyrer imume'u kar pà izupe nehe. A'e re emume'u urewe nehe. Aze nerezapo kwaw

nehe, urumunyk putar tata neru ràpuz rehe nehe. Ne nerapy haw putar hehe we nehe no. Aipo urerenoz pe xe urerehe pemunar pà pe, i'i izupe wà.

16 Uzai'o mua'u hemireko oho Zàxàw pe. — Naheamutar kwaw pe ne. Naneakatuwawahy kwaw herehe ne. Eremume'u a'e ma'e imim pyrer hemyrypar wanupe. Neremume'u kwaw a'e ma'e ihewe, i'i izupe. — Ni heru pe ni hehy pe namume'u kwaw ihe, i'i wemireko pe. — Màràzàwe tuwe amume'u putar newe nehe, i'i izupe.

17 Na'e hemireko uzai'o mynykaw 'ar nàràgatu a'e kury. Uputupyk umen iko. Nupytu'u kwaw uzai'o re. A'e rupi 7 haw 'ar mehe umume'u a'e ma'e izupe. Tàrityka'i kuzà umume'u oho umyrypar wanupe no. **18** A'e rupi 7 haw 'ar mehe kwarahy heixe 'ym mehe we awakwer tawhu pe har uze'eg oho Zàxàw pe wà kury. — Ma'e hete katu wera'u hàir wi a'e. Ma'e ikàg wera'u zàwàruhu wi a'e, i'i izupe wà. — Aze mo napeze'eg iwer heremireko pe, napekwaw iwer mo a'e ma'e imim pyrer.

19 Na'e Tupàn rekwe umukàg kar Zàxàw kury. Wezyw oho amo ae tawhu Akerom her ma'e pe kury. Uzuka 30 awa a'e pe wà. Wenuhem wakamirpuku hekuzar katu ma'e wanetekwer wanuwi. Weraha wama'e a'e 30 kwàkwàmo wanupe, a'e ma'e imume'u arer wanupe. A'e re uzezyur u heko haw pe kury. Wikwahy a'e ma'e uzeapo ma'e kwer rehe.

20 Omono Zàxàw hemireko amo awa pe wà, Zàxàw tuagaw wamuzereko kar arer pe wà.

15 **1** Umumaw amo zahy nezewe wà. Amo 'ar mehe, arozràn ipo'o haw 'ar mehe oho Zàxàw wemireko hexak pà. Weraha amo àràpuhàràneta'yr izupe. Uze'eg tu pe. — Hereixe wer heremireko ker haw pe ihe, i'i izupe. Tu numuixe kar kwaw. **2** — Naneakatuwawahy kwaw neremireko rehe. A'e rupi amono nemyrypar pe hemireko romo ihe. Ikypy'yr ipuràg eteahy wera'u izuwi a'e. Aze ikatu nehe, ereko neremireko romo nehe, i'i tu izupe.

3 — Ko 'ar rehe azezyk putar Piri ywy rehe har wanehe azeharomoete har romo ihe

nehe kury. Iaiw ma'e azapo putar wanupe nehe, i'i izupe.

4 A'e rupi wekar awara tetea'u oho wà. Upyhyk 300 wà. Mokokozgatu uzàpìxìpìxi wanuwaz rehe wà. Uzàpìxi ka'akyr wanuwaz wanehe pitàitàigatu wà no. **5** Umunyk tata ka'akyr rehe pitàitàigatu no. Umuhem kar awara wamono wà. Uzàn awara oho Piri ywy rehe har wako pe arozràn itymaw pe wà. Tata wapy arozràn imono'og pyrer paw. Wapy arozràn ko pe har paw no. Wapy uri tyw paw no. **6** Piri ywy rehe har upuranu uzezezehe wà. — Mo uzapo ko ma'e a'e, i'i uzeupeupe wà. Na'e ukwaw Zàxàw a'e ma'e iapo arer romo heko haw wà. — Tatyw upyro hemireko izuwi a'e, tuagaw pe imono pà a'e, i'i uzeupeupe wà. A'e rupi Piri ywy rehe har oho Zàxàw hemireko heko haw pe wà kury. Umunyk tata hehe hekuwe mehe wà. Wapy izuka pà wà. Wapy iànàm paw wà no. **7** A'e rupi Zàxàw uze'eg nezewe wanupe kury. — Aipo nezewe peiko no, i'i wanupe. — Amume'uahy putar ko ma'e peme ihe kury. Azepek putar penehi ihe nehe. Xo a'e re zo apytu'u putar ihe nehe, i'i wanupe.

8 A'e rupi uzàmàtry'ymahy waktukutuk pà wà. Uzuka Piri ywy rehe har tetea'u wà. A'e re uhem a'e wi itakwaruhu Età her ma'e pe oho pà kury.

Zàxàw weityk Piri ywy rehe har wà

9 A'e rupi Piri ywy rehe har zauxiapekwer tetea'u uzapo apytu'u haw uker haw Zuta waiwy rehe Erei tawhu huwake a'e wà kury. Uzàmàtry'ym Erei oho wà kury. **10** Awa Zuta izuapyapyr upuranu Piri ywy rehe har wanehe wà. — Māràzàwe tuwe pezur ureàmàtry'ym pà pe, i'i wanupe wà. — Uruzur xe Zàxàw ipyhyk pà ure. Uruzapo putar urewe hemiapo kwer zàwenugar izupe ure nehe, i'i wanupe wà.

11 Na'e 300 awa Zuta izuapyapyr uze'eg oho Zàxàw pe wà, ywykwaruhu Età her ma'e pupe heko mehe wà. — Erekwaw Piri ywy rehe har zanezar romo waneko haw. Māràzàwe tuwe erezapò a'e iaiwi ma'e wanupe ne, i'i izupe wà. — Azapo ma'e

iheve wanemiapo kwer zàwenugar ihe, i'i wanupe.

12 — Uruzur xe neàpìxìpìxi pà ure, Piri ywy rehe har wanupe nemono pà ure, i'i izupe wà. — Pemume'uahy hezuka 'ym àwàm iheve nehe, i'i wanupe.

13 — Urumume'uahy, newe i'i izupe wà. — Nanezuka haw kwaw nehe. Neàpìxìpìxi haw putar zo nehe, Piri ywy rehe har wanupe nemono pà nehe, i'i izupe wà. A'e rupi uzàpìxìpìxi mokoz kyhàhàm ipyahu ma'e pupe wà. Umuhem kar itakwaruhu wi wà.

14 Zàxàw Erei pe item mehe Piri ywy rehe har ur huwàxi mà uhapukaz pà wà. Tupàn rekwe umukàg kar Zàxàw kury. Omonohok kyhàhàm opo rehe har uzywa rehe har. Nuzawy kwaw inemu' ukaz ma'e kwer izupe.

15 Wexak amo zumen hazywer uxinìg 'ym ma'e a'e pe. Upyhyk hazywer kury. Uzuka 1.000 awa ipupe wanupànupà pà wà. **16** A'e re uzegar kury. — Zumen hazywer pupe azuka 1.000 awa ihe wà. Zumen hazywer pupe azapo ywytyr wanetekwer pupe ihe, i'i uzeupe.

17 A'e re weityk zumen hazywer. Omonu ywytyr zumen hazywer a'e pe her romo wà.

18 Na'e iziwez tuwe Zàxàw kury. A'e rupi uze'eg Tupàn pe. — Hepytywà pe kwez heàmàtry'ymar wazuka mehe. Aipo hemumàno kar putar heiwez katu mehe kury. Aipo a'e teko neze'eg heruzar 'ymar hepyhyk putar wà kury, ta'e naheta kwaw 'y ihewe xe, i'i izupe.

19 A'e rupi Erei tawhu pe Tupàn uwàpytymawok ywykwar kury. 'Y uhem izuwi. Ui'u Zàxàw a'e 'y pupe. Ikàg kury. Ikatu kury. En Akore i'i teko a'e ytyzuzàmaw pe wà. Ate ko 'ar rehe heta 'y ipupe. — Tupàn pe uze'eg ma'e ima'e, i'i her zaneze'eg rupi.

20 Umumaw Zàxàw 20 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà, Piri ywy rehe har a'e ywy izar romo waneko mehe.

Zàxàw oho Kaz tawhu pe

16 ¹ Amo 'ar mehe oho Zàxàw Kaz tawhu pe kury. Wexak amo kuzà wyzài a'e pe. Uker oho ipuhe. ² Teko Kaz pe

har ukwaw a'e pe Zàxàw heko haw wà. A'e rupi umàmàn oho iker haw izywyr wà. Upyta tawhu huken pe wà, hàro pà wà. Nuker kwaw hàro mehe wà. Upyta a'e pe uze'eg 'ym pà wà. — Xiàro kwarahy ihem àwàm nehe. A'e mehe xiuka nehe, i' izupe wà.

3 Uker wewer Zàxàw. Pyaze mehe upu'àm. O'ok tawhu huken ukenaw wi. O'ok ikokaw no, iwàpytymaw no. Upir waxi'i rehe imono pà heraha pà wytyr Emerom henataromo har apyr pe kury.

Zàxàw, Tarira a'e no

4 A'e re Zàxàw uzamutar katu kuzà Tarira her ma'e kury. Wytyr iàpy'amaw pe iapype paw pe har Xorek her ma'e pe hekon a'e. **5** Ikatauhy Tarira Zàxàw pe. A'e rupi 5 tawhu pe har wanuwihaw oho Tarira pe uze'eg pà a'e wà kury. — Ezapo wyzài ma'e Zàxàw pe ukàgaw imumaw pàwàm imume'u kar pà newe nehe. Màràzàwe tuwe ikàg wera'u a'e. Ma'e xiapo izupe nehe, ipyhyk pà nehe, iàpixipixi pà nehe, ihemaw hexak kar 'ym pà izupe nehe. Emume'u kar a'e ma'e ikàgaw izupe nehe. Aze erezapo nezewe nehe, ure pitàitàigatu oromono'og putar parat tetea'u newe nehe. **15** kir oromono'og putar newe nehe. Oromono putar newe pitàitàigatu nehe, i' izupe wà.

6 A'e rupi upuranu Tarira oho Zàxàw rehe kury. — Emume'u nekàgaw ihewe nehe. Màràzàwe tuwe nekàg wera'u amogwer wanuwi ne. Aze amo ipuruàpixipixi wer nerehe nehe, nemuhem kar 'ym pà nehe, ma'e uzapo putar nehe, i' izupe. **7** — Aze heàpixipixi 7 wyrapar ihàm uxinig 'ym ma'e pupe wà nehe, aiko putar ipyw ma'e romo nehe, wyzài teko zàwe nehe, i' izupe.

8 A'e rupi a'e Piri wyy rehe har wanuwihaw werur 7 wyrapar ihàm Tarira pe wà kury. Ipyahu wà. Nuxinig kwaw a'e wà rihi. Uzàpixi Tarira Zàxàw kury. **9** A'e 'ym mehe Tarira umim amo awa wàpuz pupe wà, inugwer ker haw pupe Zàxàw hàro kar pà wanupe. Na'e uhapukaz kury. — Zàxàw. Uhem Piri wyy rehe har kwez wà kury, i' izupe. Omonohok wyrapar ihàm uzewi kury,

inemu'i ukaz ma'e kwer ài kury. A'e rupi Piri wyy rehe har upyta ikàgaw imumaw paw ikwaw 'ym pà wà. **10** — Neremu'em kwez ihewe. Heapo pe kwez iranaiwa'u ma'e romo ne. Emume'u nekàgaw imumaw pàwàm ihewe nehe. Ma'e pupe uruàpixipixi putar nekàgaw imumaw pà azeharomoete nehe, i' izupe.

11 — Aze heàpixipixi kyhàhàm ipyahu ma'e pupe nehe, aze ni amo uzàpixi amo ma'e a'e kyhàhàm pupe a'e 'ym mehe a'e wà, a'e mehe hepyw putar wyzài teko ài ihe nehe, i' izupe.

12 Na'e upyhyk Tarira kyhàhàm ipyahu ma'e kury, izywa iàpixipixi pà kury. Na'e uhapukaz kury. — Zàxàw, Piri wyy rehe har uhem xe waiko wà kury, i' izupe. Umim wi awakwer inugwer ker haw pupe wà. Omonohok wi kyhàhàm inemu'i ài.

13 — Neremu'em wi wì ihewe. Heapo pe kwez iranaiwa'u ma'e romo ne. Emume'u ihewe nehe. Ma'e teko uzapo putar newe nekàgaw ipyro pà newi wà nehe, i' izupe. — Heta 7 ipupepupe pyrer he'aw a'e wà. Aze erepyahaw a'e 7 ipupepupe pyrer ne wà nehe, ma'e pyahaw paw rehe wà nehe, aze erezywà a'e he'aw ipyahaw pyrer amo wyyra itaxu romo iapo pyrer pupe nehe, hepyw putar nehe, wyzài teko zàwe nehe, i' izupe.

14 A'e rupi umuger Tarira Zàxàw kury. Iker mehe upyhyk a'e 7 i'aw ipupepupe pyrer wà. Uzywà i'aw ipyahaw pyrer a'e itaxu zàwenugur pupe. A'e re uhapukaz kury. — Zàxàw. Uhem Piri wyy rehe har wà kury, i' izupe. Upu'àm, o'ok itaxu, o'ok u'aw a'e ma'e wi no. **15** — Naheamutar katu kwaw pe ne. Màràzàwe tuwe eremume'u heamutar haw ihewe. Na'iruz haw heapo iranaiwa'u ma'e romo ne. Neremume'u pixik kwaw nekàgaw ihewe. Ma'e teko upuner newe iapo haw rehe nekàgaw i'ok pà newi wà nehe. Emume'u ihewe nehe, i' izupe.

16 Tuweharupi upuranu hehe nezewe, Zàxàw iputupyk pà nezewe. Ikene'o ipuranuranu haw henu mehe. Nupuner kwaw henu haw rehe. **17** A'e rupi umume'u ze'eg azeharomoete har izupe kury. — Namonohok kar pixik kwaw he'aw ihe, i' izupe.

— Hemono kar Tupàn pe Nazirew romo hezexak kar mehe a'e wà. Aze amo omonohok he'aw nehe, hekàgaw uhem putar ihewi nehe. Hepyw putar wyzài teko ài nehe, i'i izupe.

18 — Azeharomoete ize'eg ihewe hemimume'u kwer a'e, i'i Tarira uzeupe. A'e rupi omono kar uze'eg Piri ywy rehe har wanuwihaw wanupe kury. — Pezewyr wi nehe. Umume'u uze'eg azeharomoete har kwez ihewe a'e kury, i'i wanupe. A'e rupi werur hekuzar izupe wà kury. 19 Umuger kar wi Zàxàw u'waromo kury. Iker mehe omonohok i'aw ipupepupe pyrer izuwi. Na'e umume'e kar kury. Uze'eg urywahyhy hehe. Ikàgaw uhem izuwi. 20 Na'e uhapukaz izupe. — Zàxàw, uhem Piri ywy rehe har wà kwez wà kury, i'i izupe. Upu'àm Zàxàw. — Amuzàn kar putar amogwer 'ar mehe arer zàwe nehe, i'i uzeupe. Nukwaw kwaw Zàxàw Tupàn uzewi ipuir awer. 21 A'e rupi Piri ywy rehe har upyhyk wà kury. Waxaw heha wà. Nuexak kwaw ma'e kury. Weraha Kaz tawhu pe wà. Uzàpixixi a'e pe kyhàhàm tàtà ma'e ita morog iapo pyrer pupe wà. Umuma'ereko kar heraha zemunehew paw pe wà. Weruwak itahu iapu'a ma'e arozràn imuku'i haw oho iko tuweharupi kury. 22 I'aw uzypyrog wewer ipuku pà kury.

Zàxàw imàno haw

23 Piri ywy rehe har wanuwihaw uzemono'og wà mynykawhu iapo pà wà kury. — Ximono ma'e uhua'u ma'e hekuzar katu ma'e zanezar tupàn Nagom her ma'e pe nehe, i'i uzeupeupe wà. — Xiuka ma'ea'yr tetea'u henataromo wà nehe, i'i wà. — Ta'e zanezar umur zaneàmàtry'y'mar Zàxàw zanewe a'e xe, i'i uzegar pà wà.

24 Teko a'e wà, Zàxàw hexak mehe uzegar uzar Nagom pe wà, ikàgaw imume'u pà izupe wà. — Zaneàmàtry'y'mar zaneywy imuaiw kar arer a'e, zaneànàm tetea'u wazuka arer a'e, zanezar Nagom umur zanepo pe a'e kury, i'i uzeupeupe wà.

25 Uryweteahy mehe we uze'eg nezewe wà. — Perur Zàxàw urerenataromo nehe. Tuwe

uzapo ma'e uremurywete kar pà nehe. Tuwe zapuka hehe zane nehe, i'i wà. Werur Zàxàw zemunehew paw wi wà. Upuka hehe wà, hehe uze'eg urywahyhy pà wà. A'e re umupu'àm kar tàpuzuhu izita ita iapo pyrer wamyter pe wà. 26 Amo kwàkwàmo wata Zàxàw rupi iata haw rehe ipytywà pà. Uze'eg Zàxàw izupe kury. — Tuwe apokok tàpuzuhu izita wanehe nehe ty, tàpuzuhu imupu'àmaw wanehe nehe ty. Nezewe mehe apuner putar hehykaw rehe wanehe nehe, i'i izupe.

27 Heta tetea'u awa tàpuzuhu pupe wà. Heta tetea'u kuzà ipupe wà no. Tynehem tàpuzuhu. A'e 5 Piri ywy rehe har wanuwihaw wiko a'e pe wà. Heta 3 miw teko tàpuzuhu izywyr wà, Zàxàw rehe ume'e ma'e wà. Upuka hehe uze'eg urywahyhy pà wà.

28 Uze'eg Zàxàw Tupàn pe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar. Nema'enukwaw herehe nehe. Emur nekàgaw ihewe kutàri tàrityka'i kury. Xo pitài haw zo hemukàg kar nehe. Nezewe mehe apuner putar pitài haw rehe Piri ywy rehe har wanehe hezepykaw rehe ihe nehe, hereha kutuk awer imekuzar pà ihewe wà nehe, i'i izupe.

29 Na'e opokok mokoz tàpuzuhu izita ita iapo pyrer imyter pe har wanehe kury, tàpuzuhu imukàg kar har imupu'àm kar har wanehe kury. Opokok pitài izita rehe opo awyze har rehe no. Opokok amo izita rehe opo ahurehe har rehe no. Uzemukàg wanehe kury. 30 Heiheihem kury. — Tuwe àmàno Piri ywy rehe har wainuinoromo ihe nehe, i'i. Na'e umuàzàn ukàgaw pupe upaw rupi kury. U'ar tàpuzuhu tuwihawete wa'aromo kury, amogwer teko wa'aromo upaw rupi no. Uzuka teko tetea'u a'e 'ar mehe wà. Hemizuka kwer imàno haw 'ar mehe arer waneta haw uhua'u wera'u amogwer hemizuka kwer hekuwe mehe arer waneta haw wi upaw rupi a'e.

31 Tywyr a'e wà, iànàm paw a'e wà no, oho a'e pe hetekwer ipiaromo a'e wà. Utym heraha tu Mano'a itym awer pe wà. Zora tawhu Etao tawhu wamyter pe tuz itym awer. Umumaw Zàxàw 20 kwarahy Izaew wanuwihaw romo wiko pà.

Mika umuwete tupàn ua'u a'e

17 ¹Amo awa Mika her ma'e wiko Eparai waiwy rehe wyytyr heta haw pe a'e. ²Amo 'ar mehe uze'eg uhy pe kury. — Amo awa imunar neremetarer parat rehe a'e. Heta 12 kir ipuhuz haw. Heta amo kir ku'aw har no. A'e 'ar mehe eremono ze'egaiv a'e imunar ma'e rehe ne, izupe iaiw ma'e uzeapo ma'e ràmm imume'u pà hehe. Aenu neze'eg mehe ihe. Areko a'e parat hepo pe ihe. Hehe imunar ma'e kwer romo aiko ihe, i'i uhy pe. — Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo ikatuahy ma'e newe nehe, i'i ihy umemyr pe.

³A'e rupi umuzewyr kar a'e parat uhy pe kury. Na'e i'i ihy izupe. — Hepurupyro wer nerehe a'e heze'egaiv kwer wi ihe. A'e rupi amono e putar ko heremetarer parat Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ihe nehe. Amo uzapo putar Tupàn hagapaw ywyrà ikixikixi pyrer nehe. Uwàuwàn putar a'e Tupàn hagapaw ko parat pape zàwenugar romo iapo pyrer pupe nehe. A'e rupi amuzewyr kar ko parat newe kwez tàrityka'i ihe kury, i'i umemyr pe.

⁴Nezewe rehe we umuzewyr kar imemyr parat uhy pe. Na'e ihy upyhyk 2.300 kàràmm a'e parat wi kury. Weraha parat imupyranar pe kury. A'e ae uzapo tupàn hagapaw kury. Uwàuwàn tupàn hagapaw a'e parat pupe. Umupu'àm Mika tupàn hagapaw wàpuz me kury.

⁵Na'e uzapo Mika amo tàpuz tupàn hagapaw henaw romo kury. Uzapo amo ae tupàn hagapaw wà no. Uzapo xaxeto iaxi'i rehe har no. Omonokatu wa'yr xaxeto romo Tupàn henataromò wà. Mokoz wà. ⁶A'e 'ar rehe naheta kwaw tuwihawete Izaew wanupe. Teko pitàitàigatu uzapo ma'e oho waiko wemimutar rupi wà.

⁷Amo kwàkwàmò umumaw amo zahy Merez taw Zuta waiwy rehe har pe wiko pà. Erewi zuapyr romo hekon a'e. ⁸Amo 'ar mehe uhem oho Merez wi weko àwàm hekar pà a'e kury. Wata oho iko Eparai waiwy rehe wyytyr heta haw myter pe. Uhem Mika ràpuz me kury. ⁹Upuranu Mika hehe. — Ma'e wi

erezur, i'i izupe. — Erewi zuapyr romo aiko ihe. Merez wi Zuta waiwy wi azur. Aekar hereko àwàm aha iteko ihe, i'i izupe.

¹⁰— Epyta xe hepyr nehe. Eiko xaxeto romo ma'ea'yr zuka har romo Tupàn henataromò nehe. Eiko hereruze'egar romo nehe. Kwarahy nànn amono putar parat newe ihe nehe. Heta putar 15 kàràmm parat ipuhuz haw newe nehe. Amono putar nekamir ràmm newe nehe, neremi'u ràmm newe nehe no, i'i izupe.

¹¹A'e rupi a'e kwàkwàmò Erewi zuapyr a'e, upyta a'e pe Mika pyr wiko pà a'e. Wiko ta'yragaw romo izupe. ¹²Mika wexak a'e kwàkwàmò xaxeto romo. Wiko hàpuz me. ¹³— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo putar ikatuahy ma'e ihewe a'e nehe kury, ta'e amo Erewi zuapyr wiko xe xaxeto romo hepyr a'e kury xe, i'i uzeupe.

Nà izuapyapyr oho Mika heko haw pe wà

18 ¹A'e 'ar rehe naheta kwaw tuwihawete Izaew izuapyapyr wanupe. Izaew ta'yr Nà izuapyapyr wekar wyy weko àwàm oho waiko wà. Heko wer a'e zutyka'i amo wyy rehe wà. Naheko wer kwaw amo teko wainuromo wà. A'e 'ar rehe nupyhyk kwaw uiwy uzeupe imume'u pyrer a'e wà rihi. Amogwer Izaew ta'yr izuapyapyr upyhyk uiwy Moizez hemimume'u kwer upaw rupi a'e wà. ²A'e rupi Nà izuapyapyr wexaexak 5 awa ikàg ma'e ukyze 'ym ma'e wà kury, uzehe we har wà kury. — Peho Zora tawhu pe Etao tawhu pe a'e pe har wanehe peme'egatu pà nehe, waiwy hexak katu pà nehe, i'i a'e 5 awa wanupe wà. A'e rupi oho Eparai waiwy wyytyr heta haw pe wà. Uker oho Mika ràpuz me wà kury. ³A'e pe wiko mehe wenu kwàkwàmò Erewi zuapyr ize'eg mehe wà. — Kwa, nuiko kwaw xe har romo a'e, i'i uzeupepe wà. A'e rupi uhem huwaxe wà izupe uze'eg pà wà. — Ma'e erezapo iko xe. Mo nererur xe, i'i izupe wà.

⁴— Azapokatu heze'eg Mika hehe we ihe. Umur temetarer ihewe a'e. Aiko xaxeto romo ma'ea'yr zuka har romo Tupàn henataromò izupe ihe, i'i wanupe.

5 A'e rupi i'i izupe wà. — Epuranu Tupàn rehe kury. — Aipo ko 5 awa waata àwàm ikatu putar wanupe nehe, ere izupe nehe, i'i izupe wà.

6 — Pekyze zo ma'e wi nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko putar penehe we ko 'ar rehe peata mehe a'e nehe xe, i'i wanupe.

7 A'e rupi a'e 5 awa uhem oho a'e wi wà kury, Irai tawhu pe oho pà wà kury. Uhem a'e pe wà. Wexak a'e pe har wà. Wiko Xitom tawhu pe har wazàwe wà. Nukyze kwaw amo teko wanuwu wà. Nupuruàmàtry'ym kwaw wà. Nuzàmàtry'ym kwaw ni amo wà. Heta temi'u wanupe. Heta ma'e wanupe. Uhyk ma'e paw wanupe. Wiko multe Xitom tawhu pe har wanuwu wà. Wiko multe amogwer teko wanuwu wà no. 8 Uzewyr a'e 5 awa oho Zora tawhu pe Etao tawhu pe wà kury. A'e pe har upuranu wanehe wà. — Ma'e pexak ra'e, i'i wanupe wà. 9 — Xiàmàtry'ym a'e pe har zaha nehe ty wà, i'i wanupe wà. — Uruexak ywy ure. Ikatauhy a'e. Peiko zo xe upytu'u ma'e romo nehe. Pezàn peho a'e ywy ipyro pà nehe.

10 Pexak putar a'e pe har pe wà nehe. Nukyze kwaw ma'e wi wà. Nukwaw kwaw zauxiapekwer wahem àwàm wà. Uhua'u waiwy. Heta tetea'u zaneremimutar a'e pe no. Uhyk putar zanewe nehe. Tupàn umur iko peme, i'i wanupe wà.

11 A'e rupi 600 awa Nà izuapyapyr oho Zora wi Etao wi wà kury. Uzemuàgà'ym amo puruàmàtry'ym àwàm rehe wà. 12 Uzeupir ywytyr rehe wà kury. Upytu'u tawhu Kiriati-Zèari huwake wà. Uzapo uker haw a'e pe wà. Zuta waiwy rehe tuz a'e tawhu. A'e rupi — Nà waker haw, i'i teko a'e ywy pehegwer pe wà, te ko 'ar rehe wà. 13 Oho a'e wi Eparai waiwy ywytyr heta haw pe wà kury. Uhem Mika ràpuz me wà.

14 A'e 5 awa Irai tawhu hexak katu arer a'e wà no, oho wanupi a'e wà no. Uze'eg uzehe we har wanupe wà kury. — Amo tàpuz xe har pupe heta amo tupàn hagaw paw parat pupe iwàiwàn pyrer a'e. Aipo pekwaw xe heta haw. Heta amo ae tupàn hagapaw wà

no. Heta xaxeto iaxi'i rehe har a'e no. Ma'e xiapo putar nehe, i'i wanupe wà.

15 Na'e wixe Mika hàpuz me wà kury, a'e kwàkwàmo Eri izuapyr heko haw pe wà kury. — Zane'um, i'i izupe wà. 16 A'e 600 zauxiapekwer Nà izuapyapyr a'e wà, wàro uken me wà. Ipuruàmàtry'ym e wer purehe wà. 17 Wixe a'e 5 ma'e hexak àrà m tàpuz me wà. Upyhyk a'e tupàn hagapaw ywyra iapo pyrer parat pupe iwàiwàn pyrer wà. Upyhyk amogwer tupàn hagapaw wà no. Upyhyk a'e xaxeto iaxi'i rehe har wà no. Xaxeto oho uken pe amogwer 600 zauxiapekwer wanehe we a'e. Nupyta kwaw wàpuz me. 18 Awa Mika ràpuz me waneixe mehe wà, a'e ma'e Tupàn pe imonokatu pyrer wapyhyk mehe wà, xaxeto upuranu wanehe kury. — Ma'e pezapò peiko, i'i wanupe.

19 — Eze'eg zo kury. Emume'u zo ma'e nehe. Ezur urerupi nehe. Eiko urexaxeto romo nehe. Eiko ureruze'egar romo nehe. Xe ereiko xaxeto romo màràn teko wanupe. Aze erezur urerupi nehe, ereiko putar xaxeto romo teko tetea'u wanupe nehe, Nà izuapyapyr paw wanupe nehe. Aipo na'ikatu wera'u kwaw nezewe haw nehe, i'i izupe wà.

20 Waze'eg awer ikatu xaxeto pe. Upyhyk a'e ma'e Tupàn pe imono pyrer wà kury. Oho a'e ma'e hexak arer wanupi kury, zauxiapekwer wanupi kury. 21 Uzeapar waikwerupi uzewyr pà wà. Umuata kar kwarearer kuzàtài gwer uzenataromo wà. Umuata kar tapi'ak uzenataromo wà no. Weraha uma'e paw uzeupi wà no. Oho a'e wi wà kury. 22 Wenz Mika zauxiapekwer weko haw huwake har uzeupe wà kury. Oho Nà izuapyapyr wanaikweromo wà. Multe wata wanuwàxi 'ym pà wà. Te uhem wanuwake wà kury. 23 Uhapukaz oho waiko wanaikweromo uzàn pà wà. Nà izuapyapyr wenu wanehapukaz mehe wà. Uzewyr wakutyr wà. Upuranu Mika rehe wà. — Màràzàwe tuwen aipo pà. Màràzàwe tuwe erezur teko tetea'u wanupi ne, i'i izupe wà.

24 — Màràzàwe tuwe pepuranu peiko herehe, i'i wanupe. — Peraha tupàn hezar hagapaw paw kwez ihewi pe wà. Peraha

hexaxeto ihewi no. Ma'e upyta ihewe kury, i'i wanupe.

25 — Epytu'u neze'eg ire kury. Aze mo nân kwaw nehe, ko awa upuner mo wikwahy haw rehe wà nehe, upuner mo peàmàtry'ymaw rehe wà nehe. Nezewe mehe mo eremàno. Neànàm paw umàno mo wà no, i'i izupe wà.

26 A'e ma'e imume'u re awa Nà izuapyapyr uhem oho a'e wi wà. Mika wexak waneta tetea'u haw. Wexak wakàgaw no. A'e rupi uzewyr oho weko haw pe.

27 Awa Nà izuapyapyr weraha ma'e Mika hemiapo kwer wà. Weraha ixaxeto wà no. A'e wi oho Irai tawhu kutyr wà kury. Uzàmàtry'ym a'e pe har wà kury. A'e pe har nuiko kwaw puruàmàtry'ymar romo wà. Nà uzuka tawhu pe har paw wà. Umunyk tata tawhu rehe wà. Ukaz paw. 28 Ni amo nupyro kwaw a'e tawhu pe har wà. Ta'e Irai a'e xe, muite Xitom tawhu wi tuz a'e xe. Nukwaw kwaw amo teko wà. A'e rupi naheta kwaw amo teko a'e teko wapytywà har wà. Ywytyr iàpy'àmaw pe iapyepew paw pe tuz, Mete Heo tawhu huwaxe tuz. Nà izuapyapyr uzapo wi Irai tawhu wà. Upyta a'e pe wiko pà wà. 29 Omono Nà tawhu her romo wà. Ta'e waipy her romo a'e xe, ta'e Nà Zako ta'yr romo hekon a'e xe. 30 Awakwer Nà izuapyapyr umupu'àm a'e tupàn hagapaw a'e wà. Umuwete katu wà. Amo awa Zonata her ma'e a'e, Zerexo ta'yr Moizez hemimino a'e, wiko xaxeto romo Nà izuapyapyr wanupe a'e. A'e a'e, izuapyapyr a'e wà no, umumaw kwarahy tetea'u xaxeto romo wiko pà Nà wanupe wà. Amo 'ar mehe amo ae zauxiapekwer weraha Nà izuapyapyr waiwy wi wà. Xo a'e mehe zo upytu'u waxaxeto romo wiko re wà. 31 Izaew uzapo tàpuzuhu Tupàn imuwete katu haw Xiro tawhu pe wà. Umumaw kwarahy tetea'u a'e pe upyta pà wà. A'e pe ipyta mehe tupàn hagapaw Mika hemiapo kwer upyta Nà wainuromo a'e no.

Amo Erewi zuapyr, hemirekoagaw no

19 1 A'e 'ar rehe naheta kwaw tuwihawete Izaew wanupe. Amo Erewi zuapyr oho Eparai waiwy wytyr heta

haw pe weko haw iapo pà a'e pe a'e. Wereco amo kuzàwaza Merez taw pe har wemirekoagaw romo. 2 Uzàmàtry'ym kuzà umenagaw Erewi zuapyr a'e. A'e rupi uzewyr oho u heko haw pe Merez tawhu pe. Umumaw 4 zahy a'e pe wiko pà. 3 Na'e a'e awa oho Merez pe wemirekoagaw ipiaromo kury. Ipurumuzewyr kar wer hehe weko haw pe. Oho uzeupe uma'ereko ma'e rupi. Weraha mokoz zumen wà no. Kuzà umuixe kar a'e awa u ràpuz me kury. Wexak tu a'e Erewi zuapyr. Hexak mehe hurywete. Umuixe katu kar wàpuz me. 4 — Epyta xe heràpuz me nehe, i'i izupe. A'e rupi umumaw na'iruz 'ar a'e pe wiko pà. Uker a'e pe wemirekoagaw puhe. Umai'u a'e pe no. 5 4 haw 'ar mehe upu'àm izi'itahy uzemuàgà'ym pà wata àwàm rehe wà kury. Kuzà tu uze'eg Erewi zuapyr pe. — Neata 'ym mehe we e'u amo ma'e nehe. A'e mehe nekàg putar neata mehe nehe. A'e re erepuner neata haw rehe nehe, i'i izupe.

6 A'e rupi a'e Erewi zuapyr wapyk watyw rehe we umai'u pà kury. Umai'u wà, ui'u wà no. Na'e tu i'i wàzywen pe. — Eho zo tàrityka'i nehe. Eker wi xe nehe, xiapo putar mynykaw nehe, i'i izupe.

7 Upu'àm tazywen. Iho wer zepe. Hemireko tu uze'eg wi wi izupe. — Epyta nehe, i'i izupe. A'e rupi uker wi a'e pe wà. 8 5 haw 'ar mehe izi'itahy upu'àm wi wata pà. — E'u amo ma'e neho 'ym mehe we nehe. Nan kwehe tete kwaw neata àwàm nehe, i'i wi tatyw izupe. Umai'u wi uzezezehe we wà.

9 Na'e awa a'e, hemirekoagaw a'e no, uma'ereko ma'e a'e no, uzypyrog oho haw rehe wà. — Wixe etea'i kwarahy kury. Nan kwehe tete pytun putar nehe, i'i tatyw izupe. — Epyta ty, eker wi xe ty. Na'arewahy ipytun putar kury. Epyta xe nehe. Xiapo putar mynykaw nehe. Pyhewe erepuner nepu'àmaw rehe izi'itahy nehe, nereko haw pe neata pà nehe, i'i izupe.

10-11 Na'iker wi wer kwaw Erewi zuapyr a'e pe a'e. A'e rupi uzypyrog wata pà wemirekoagaw rupi kury. Weraha mokoz weimaw zumen wemynyku heraha har uzeupi wà no. Kwarahy heixe etea'i mehe uhem

Zepu izuapyapyr tawhu huwake wà. Zeruzarez inugwer her romo a'e. Na'e uma'ereko ma'e uze'eg uzar pe. — Zapytu'u xe tawhu Zepu izuapyapyr waneko haw pe zaneker pà nehe, i'i izupe.

12 I'i izar izupe. — Nazapytu'u kwaw tawhu Izaew waneta 'ymaw pe zane nehe. Zata wi zaha Zimea tawhu pe nehe. 13 Aze zata wi wi nehe, nan kwehe tete zahem putar Zimea tawhu pe Hama tawhu pe nehe, i'i izupe.

14 A'e rupi nupytu'u kwaw Zepu tawhu pe wà. Ukwaw huwake wà, wata wi wi pà wà. Kwarahy heixe re uhem Zimea tawhu Mezàmi izuapyapyr waneko haw pe wà.

15 Uhem pe wi wà, a'e tawhu pe oho pà wà. — Zaker xe nehe, i'i uzeupeupe wà. Uhem Erewi zuapyr tàpuz taw myter pe har ikatu haw pe wà. Ni amo a'e pe har numuixe kar kwaw wàpuz me wamuger kar pà a'e wà.

16 Amo awa tua'uhez ma'e ukwaw a'e pe wanuwake a'e, ta'e uzewyr oko wi uma'ereko haw wi a'e xe. Eparai ywy rehe har wytyr wamyter parer romo hekon a'e. Wiko Zimea pe kury. A'e pe har wiko Mezàmi izuapyapyr romo wà. 17 Tua'uhez wexak a'e wata ma'e tawhu myter pe heko mehe a'e. — Ma'e wi erezur. Ma'e pe ereho putar, i'i izupe.

18 — Ata aha iteko Merez Zuta ywy rehe har wi amo tawhu muitea'u ma'e pe ihe. Hereko haw Eparai waiwy rehe wytyr wamyter pe tuz a'e. Aha rakwez Merez pe ihe. Azewyr aha iteko hereko haw pe. Ni amo xe har nahemuger kar kwaw wàpuz me wà, i'i izupe. 19 — Heta temi'u hereimaw zumen wanupe. Heta ka'akyr wanupe no. Heta typy'ak ihewe. Heta uwà tykwer ihewe no, heremirekoagaw pe no, ihewe uma'ereko ma'e pe no. Uhyk ma'e paw urewe, i'i tua'uhez ma'e pe.

20 — Pezur herupi nehe. Apumuixe katu kar putar heràpuz me nehe. Azekaiw katu penehe nehe. Peker zo xe katu pe tàpuz wamyter pe ikatu haw pe nehe, i'i izupe.

21 A'e rupi weraha wàpuz me wà kury. Opoz heimaw zumen wà. Hàpuz me wixe 'ym mehe uhez upy wà. Wixe re umai'u wà, u'u uwà tykwer wà no.

22 Awa uze'eze'eg uzeupeupe wà. Waze'eg mehe amo awa iaiw ma'e a'e tawhu pe har umàmàn wà tàpuz izywyw wà kury. Ukwaukwar uken rehe wà. Uze'eg tua'uhez ma'e pe wà. — Erur a'e awa neràpuz me wiko ma'e xe katu pe nehe. Ureker wer ipuhe ure, i'i izupe wà.

23 Uze'eg tua'uhez ma'e awakwer wanupe. — Narur kwaw nehe, hemyrpar wà. Pezapo zo agwer iaiw ma'e nehe. Ko awa heràpuz me uker ma'e romo hekon a'e. Pemuwete nehe. 24 Na'aw herazyr awa puhe uker 'ym ma'e a'e. Na'aw heràpuz me uker ma'e hemirekoagaw a'e no. Amono putar katu pe ihe wà nehe. Pezapo ma'e wanupe penemimutar rupi nehe. Pezapo zo a'e ikatu 'ym ma'e ko awa pe nehe, i'i wanupe.

25 Na'ikatu kwaw ize'eg wanupe. Na'e a'e Erewi zuapyr omono kar wemirekoagaw katu pe kury, awakwer wanupe imono pà kury. Umuger kar uzepepuhe oho wà. Umumaw pytun gatu ikatu 'ym ma'e iapo pà izupe wà. Xo ku'em mehe zo upytu'u iapo re wà.

26 Ku'em mehe ur kuzà hàpuz umen iker haw henataromo kury. U'ar ywy rehe a'e pe. Upyta a'e pe. Te kwarahy uhem. 27 Na'e kwarahy ihem ire imen upu'am wata wi pà kury. Uwàpytymawok uken oho. Wexak wemireko hàpuz henataromo ywy tuz mehe. Upyhyk uken kokaw iko opo pupe a'e. 28 Na'e imen i'i izupe kury. — Epu'am. Zata zaha kury, i'i izupe. Nuze'eg kwaw hemirekoagaw izupe, ta'e umàno a'e xe. Na'e upir wemirekoagaw hetekwer kury. Omono zumen ku'az iku'aw haw pe. Wata wi oho iko weko haw kutyr kury. 29 A'e pe uhem mehe upyhyk amo takihe kury. Upei'ai'ag wemirekoagaw hetekwer 12 pehegwer romo kury. A'e mehe omono kar pitài pehegwer 12 Izaew ta'yr wazuapyapyr wamono'og pyrer wanupe pitàitàigatu a'e wà kury. 30 Teko paw a'e ma'e hexak mehe uze'eg nezewe wà. — Naxixak pixik kwaw agwer ma'e zane. Nuzeapo pixik kwaw agwer ma'e ko 'ar 'ym mehe we. Izaew Ezit ywy wi wahemaw henataromo te ko 'ar rehe naxixak kwaw agwer ma'e zane. Pema'enukwaw hehe nehe

kury. Ma'e xiapo putar zane nehe kury, i'i Izaew uzeupeupe wà.

**Izaew izuapyapyr uzemono'og
oho Mipa tawhu pe wà**

20 ¹A'e rupi teko Izaew izuapyapyr upaw rupi uzemono'og wà Mipa tawhu pe wà kury. Ur Nà izuapyapyr uiwy wi pehegwer kwarahy hemaw ahurehe har kutyr har wi wà. Ur Merexewa tawhu wi pehegwer kwarahy hemaw awyze har kutyr har wi wà no. Ur Zireaz tawhu wi kwarahy hemaw kutyr har wi wà no. Uzemono'og Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo pitài teko ài wà. ²Izaew izuapyapyr wanuwihaw paw wiko Tupàn henataromo uzemono'ogaw pe wà. Heta 400 miw awa zauxiapekwer wà. Ukwaw puruàmàtry'ymaw wà. ³Teko Mezàmi izuapyapyr ukwaw amogwer Izaew Mipa tawhu pe wazemono'og awer wà. Ukwaw a'e tawhu pe wazeupir awer wà. Uzemono'og ma'e ipurukwaw wer a'e iaiw ma'e iapo awer rehe wà, ipurukwaw wer iapo arer wanehe wà no.

⁴Na'e a'e Erewi zuapyr, kuzà izuka pyrer imener a'e, umume'u teko paw wanupe kury. — Ahem Zimea tawhu pe heremirekoagaw rupi ihe, Mezàmi izuapyapyr waiwy rehe har pe ihe. Ureker wer a'e pe ure. ⁵Awakwer Zimea pe har umàmàn wà tàpuz ureker haw izywyr pyhaw wà. Ipuruzuka wer herehe wà. Nahezuka kwaw wà. Umuger kar heremirekoagaw uzepepuhe wà. Te umàno a'e. ⁶Apyhyk hetekwer ihe. Apei'ài'ag kury. Amono pitài ipehegwer 12 Izaew ta'yr wazuapyapyr wanupe pitàitàigatu ihe wà. A'e tawhu pe har uzapo ikatu 'ym ma'e iaiw ma'e zanemyter pe a'e wà. ⁷Pe xe uzemono'og ma'e kwer paw pe, peiko Izaew izuapyapyr romo pe. Ma'e xiapo putar nehe kury. Ximume'u katu zaneremiapo rà m zane nehe kury, i'i wanupe.

⁸A'e Izaew izuapyapyr a'e pe uzemono'og ma'e kwer paw upu'am uze'eg pà a'e wà kury. — Ni amo xe har nuzewyr kwaw weko haw pe wà nehe kury. Ni tàpuz pupe wiko ma'e wà nehe, ni tàpuzrà pupe wiko ma'e wà

nehe no. ⁹Xixaixak amo awa zane wà nehe kury, Zimea tawhu kutyr oho ma'e rà m romo zane wà nehe kury. ¹⁰Amo awa Izaew izuapyapyr wekar putar wanemi'u rà m oho wà nehe, upuruàmàtry'ym ma'e rà m wanupe wà nehe. Aze heta 100 awa wà nehe, omono kar putar 10 awa wà nehe. Amogwer uzepek putar Zimea tawhu pe har wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e kwer Izaew wamyteromo har rehe a'e wà nehe.

¹¹Na'e teko Izaew izuapyapyr paw uzemono'og pitài teko ài a'e wà kury, Zimea tawhu iàmàtry'ym pà a'e wà kury. ¹²Izaew omono kar ze'eg heraha har Mezàmi izuapyapyr waneko haw nà nàn wà kury. — Iaiw ma'e ikatu 'ym ma'e peànàm uzapo wà. ¹³Pemur a'e awa a'e iaiw ma'e iapo arer urewe pe wà nehe. Uruzuka putar ure wà nehe. Nezewe mehe orozo'ok putar a'e ikatu 'ymaw a'e iaiw paw Izaew wamyter wi ure nehe, i'i a'e ze'eg heraha har Mezàmi wanupe wà. Nuzekaiw kwaw Mezàmi izuapyapyr a'e ze'eg heraha har wanehe wà. ¹⁴Upaw rupi katete uhem weko haw tawhu wanuwì wà, Zimea pe oho pà wà, amogwer Izaew zauxiapekwer wakutyr wà, wàmàtry'ym pà wà. ¹⁵Wenoz 26 miw zauxiapekwer weko haw tawhu wi a'e 'ar mehe wà. A'e re Zimea tawhu pe har omono'og amo 700 awa hemixamixak katu pyrer wà no. ¹⁶Iahur ma'e romo wanekon wà. Ukwaw katu ita imomor haw pupe wà. Upuner pitài awa i'awer iapi haw rehe ita pupe wà, iawy 'ym pà wà. ¹⁷Amogwer Izaew Mezàmi wakutyr oho ma'e rà m a'e wà, omono'og 400 miw zauxiapekwer puruàmàtry'ymaw ikwaw katu har wà no.

Uzàmàtry'ym Mezàmi zuapyapyr oho wà

¹⁸Oho Izaew Metew pe Tupàn imuwete katu haw pe wà. A'e pe upuranu Tupàn rehe wà. — Ma'enugar Izaew ta'yr izuapyapyr rà gypy uzàmàtry'ym putar Mezàmi oho wà nehe, i'i izupe wà. — Zuta izuapyapyr rà gypy wà, i'i Tupàn wanupe.

¹⁹Iku'egwer pe Izaew uzeupir oho Zimea huwake uker haw iapo pà wà kury. ²⁰Na'e

uhem oho Mezàmi waàmàtry'ym pà wà kury. Umupu'àm kar zauxiapekwer tawhu henataromo wà kury. -Pezemuàgà'ym tawhu iàmàtry'ymaw rehe nehe, i'i wanupe wà. **21** Na'e zauxiapekwer Mezàmi izuapyapyr uhem wà tawhu wi wà kury. A'e 'ar mehe kwarahy heixe 'ym mehe we Mezàmi uzuka **22** miw Izaew zauxiapekwer wà. **22-23** Na'e Izaew uzewyr wi oho Tupàn imuwete katu haw pe wà, Tupàn henataromo uzai'o pà wà. Te karuk etea'i mehe uzai'o wà. Upuranu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe wà. — Aipo oroho wi putar urerywyr Mezàmi izuapyapyr waàmàtry'ym pà ure nehe, i'i izupe wà. — Aze, i'i wanupe. — Peho nehe, i'i wanupe. Na'e huruwete wi Izaew wà kury. Omono kar wi zauxiapekwer puruàmàtry'ymaw pe wà no, karumehe arer puruàmàtry'ymaw pe wà no. **24** Wata wi Izaew oho Mezàmi wakutyr wà kury, mokoz haw rupi wà kury. **25** Mokoz haw rupi Mezàmi zauxiapekwer uhem wà Zimea tawhu wi wà kury. Uzuka Mezàmi **18** miw Izaew zauxiapekwer ikàg ma'e wà. **26** Na'e Izaew paw uzeupir wi Metew pe Tupàn pe uzai'o pà wà. Upyta a'e pe Tupàn henataromo umai'u 'ym mà wà. Te karuketea'i mehe upyta a'e pe wà. Omono ma'e Tupàn pe hapy pyràm wà. Ukaz paw a'e ma'e Tupàn henataromo. Omono ma'e imuawyze kar har izupe wà no. **27** Na'e upuranu hehe wà. (A'e 'ar mehe Tupàn ze'eg kwehe arer hyru a'e pe Metew pe hin a'e.) **28** Pinez Erezazar ta'yr Àràw hemimino wiko hehe uzekaiw katu ma'e romo a'e. — Aipo oroho wi putar urerywyr Mezàmi izuapyapyr wakutyr nehe. Aipo urupytu'u putar nehe, i'i Tupàn pe wà. — Pezàmàtry'ym peho pe wà nehe. Ta'e pyhewe apupytywà putar ihe nehe. A'e rupi peityk putar pe wà nehe, i'i wanupe.

29 A'e rupi Izaew umim amo zauxiapekwer Zimea tawhu izywyr wà kury. **30** Na'iruz haw 'ar mehe wata wi oho Mezàmi izuapyapyr zauxiapekwer wakutyr wà kury. Upyta Zimea tawhu henataromo wà. Uzemuàgà'ym puruàmàtry'ymaw rehe wà,

amo 'ar rehe arer zàwe wà. **31** Mezàmi uhem wi tawhu wi wà, puruàmàtry'ymaw rehe uzemuàgà'ym pà wà. Utyryk wewer tawhu wi wà. Uzypyrog amo teko Metew piarupi wata ma'e wazuka pà wà, amo 'ar mehe arer zàwegatu wà. Uzuka teko Zimea piarupi wà no, kaiwer pe wà no. Uzuka **30** Izaew ru'u wà. **32** — Xityk kwez zane wà kury, amo 'ar mehe arer zàwe zane wà kury, i'i Mezàmi uzeupeupe wà. Uze'eg Izaew uzeupeupe wà. — Zazewyr mua'u wanuwi nehe, nezewe mehe zaneraikweromo ur mehe wà nehe, utyryk putar tawhu wi wà nehe. Ur putar pe rupi wà nehe, i'i Izaew uzeupeupe wà. **33** A'e rupi amo Izaew izuapyapyr zauxiapekwer pehegwer uhua'u wera'u ma'e uhem a'e wi wà, Ma'aw Tamar tawhu pe uzemomo'og pà wà. Awa tawhu izywyr upyta ma'e kwer a'e wà, uhem tàrityka'i uzeàmim awer ywytyr iàpy'àmaw pe izepyepaw pe Zimea huwake har wi a'e wà. **34** **10** miw Izaew zauxiapekwer ikàg wera'u ma'e uzàmàtry'ym Zimea pe har oho wà kury. Zawaiw katu wanupe. Nezewe rehe we, — Aze ru'u zanezuka putar wà nehe, ni'i pixik kwaw uzeupeupe wà. **35** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upytywà Izaew wà. A'e rupi Izaew weityk Mezàmi wà. Uzuka Izaew **25.100** wàmàtry'ymar a'e 'ar mehe wà. **36** — Azeharomoete zanereityk kwez a'e wà, i'i Mezàmi wikuwe ma'e uzeupeupe wà.

Amogwer Izaew ta'yr izuapyapyr weityk wàmàtry'ymar wà

Amogwer Izaew uhem oho tawhu wi puruàmàtry'ymaw wi a'e wà, ta'e uzeruzar a'e zauxiapekwer Zimea iwyr uzeàmim ma'e kwer wanehe a'e wà xe. **37** A'e uzeàmim ma'e kwer uzàn Zimea kutyr wà, tawhu pupe uhàuhàz pà wà. Uzuka tawhu pe har paw wà kury. **38** Nezewe i'i uzeupeupe a'e 'ym mehe wà. — Aze pexak tàtáxiner uhua'u ma'e tawhu wi ihem mehe nehe, **39** pe zauxiapekwer katu pe har kaiwer pe har pezewyr putar Mezàmi wakutyr nehe, waàmàtry'ym pà nehe, i'i uzeupeupe wà. A'e

'ym mehe Mezàmi umumaw 30 Izaew ru'u wazuka pà wà. — Azeharomoete pa. Xityk kwez zane wà kury, amo 'ar mehe arer zàwe zane wà kury, i'i Mezàmi uzeupeupe wà.

40 Na'arewahy uzexak kar a'e ma'e Izaew wanemimume'u kwer kury. Tàtâxiner ywàkun zàwenugar uzypyrog uzeupir haw rehe tawhu wi kury. Mezàmi ume'e uzeaikweromo wà. Ipytuhogatu wà, ta'e wexak tawhu weko haw ikaz mehe wà xe.

41 A'e rupi Izaew uzewyr Mezàmi wakuty'r oho pà wà kury. Mezàmi ukyze katu wanuwu wà. — Zanezuka putar upaw rupi katete a'e wà nehe, i'i uzeupeupe wà. **42** Uzàn oho ywyxiguhu kutyr wà. Nupuner kwaw umàno haw wi uhemaw rehe wà. Umàmàn Izaew waiwyr wà. Umàmàn zauxiapekwer tawhu wi uhem ma'e kwer waiwyr wà no.

43 Upyta Izaew wàmàtyry'ymar waiwyr wà. Uzàn wanaikweromo upytu'u 'ym pà amo ywy Zimea huwake har kwarahy hemaw kutyr har pe wà. Uzukazuka oho waiko pe rupi wazàn mehe wà. **44** 18 miw zauxiapekwer ikatu wera'u ma'e Mezàmi izuapyapyr umàno wà. **45** Amogwer uzàn oho ywyxiguhu kutyr wà, Itahu Himom her ma'e pe wà. Izaew uzuka amo 5 miw pe rupi wazàn mehe wà no. Uzàn oho amogwer wanaikweromo wà, amo 2 miw wazuka pà wà. **46** Uzuka 25 miw Mezàmi izuapyapyr a'e 'ar mehe wà. Upaw rupi wiko zauxiapekwer ikàg ma'e romo wikuwe mehe wà.

47 Nezewe rehe we 600 awa uzàn oho ywyxiguhu pe wà, Itahu Himom her ma'e pe uhem pà wà. Umumaw 4 zahy a'e pe wiko pà wà. **48** Izaew uzàmàtyry'ym amogwer Mezàmi wà. Uzuka paw rupi wà. Uzuka waneimaw paw wà no. Umumaw ma'e wemixak kwer ezenataromo har upaw rupi wà no. Umunyk tata tawhu a'e ywy rehe har paw wanehe wà no. Wapy paw rupi wà. Ukaz paw rupi wà.

Umuàgà'ym wanemireko ràmm Mezàmi izuapyapyr wanupe wà kury

21 ¹ A'e 'ym mehe Mipa tawhu pe, teko Izaew izuapyapyr umume'uahy ko

uze'eg Tupàn pe wà. — Ni amo awa Mezàmi izuapyapyr nuwereko kwaw urerazy'r wemireko romo a'e wà nehe, i'iahy Tupàn pe wà.

2 Teko oho Metew pe wà, Tupàn henataromo wiko pà wà. Upyta a'e pe 'aromo wà. Kwarahy heixe etea'i mehe we wiko a'e pe wà. Uzai'o upaw rupi wahyhaw rupi wà.

3 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar ne. Mâràzàwe tuwe uzeapo a'e ma'e urewe a'e. Mâràzàwe tuwe pitài Izaew ta'yr izuapyapyr ukàzým urewi a'e wà, i'i izupe wà.

4 Iku'egwer pe izi'itahy teko upu'àm wà kury. Uzapo amo ma'ea'yr hapy haw a'e pe Tupàn henataromo wà. Uzuka ma'ea'yr Tupàn henataromo wà. Omono ma'e Tupàn pe imuawyze kar har romo wà no. **5** — Izaew ta'yr izuapyapyr paw uzeupir oho Mipa pe Tupàn henataromo uzemono'og pà wà. Xo pitài zo noho kwaw wà. Mon aipo noho kwaw wà, i'i uzeupeupe wà. Ta'e a'e 'ym mehe uzapo amo ae wemimume'uahy kwer wà. — Aze amo noho kwaw zanezemono'ogaw pe wà nehe, xiuka a'e teko zane wà nehe, i'i ahyahy uzeupeupe a'e 'ym mehe wà.

6 Izaew upuhareko katu wànàm wà, Mezàmi izuapyapyr wà. — Kutàri amo zaneànàm ukàzým zanewi a'e wà, i'i uzeupe wà. **7** — Heta we mâràmàràn awa Mezàmi izuapyapyr wà. Ma'e xiapo putar wanemireko ràmm wanexak pà zane nehe. Ta'e ximume'uahy zanageryr wamono 'ym àwàm Mezàmi wanupe wanemireko romo zane wà xe.

8 A'e rupi upuranu uzehezehe wà. — Ma'enugar Izaew ta'yr izuapyapyr noho kwaw Mipa pe Tupàn henataromo wà, i'i uzeupe wà. Na'e amo umume'u a'e oho 'ym ma'e kwer waner amogwer wanupe wà. — Zamez tawhu Zireaz pe har noho kwaw wà, i'i wanupe wà. **9** A'e rupi wenez tawhu pe har pitàitàigatu wà. Ni amo Zamez Zireaz pe har nuiko kwaw a'e pe wà. **10** A'e rupi uze'eg nezewe uzeupeupe wà kury. — Ximono kar 12 miw awa ikàg wera'u ma'e a'e tawhu pe wà nehe, i'i uzeupeupe wà. — Pezuka Zamez Zireaz pe har pe wà nehe. Pezuka awa wà

nehe. Pezuka kuzà wà nehe no. Pezuka kwearerer kuzàtàigwer wà nehe no. **11** Pezapo nezewe nehe. Pezuka awa paw pe wà nehe. Pezuka kuzà paw pe wà nehe no. Pezuka zo kuzà awa puhe uker pixik 'ym ma'e pe wà nehe, i'i teko zauxiapekwer wanupe wà.

12 Wexak 400 kuzà awa puhe oho pixik 'ym ma'e Zamez Zireaz pe wà. Weraha a'e kuzà Xiro Kànàà ywy rehe har pe upytu'u haw pe wà.

13 Omono kar uze'eg heraha har Mezàmi Itahu Himom pe wiko ma'e wanupe wà. — Zapytu'u zanezèàmàtyry'ym ire nehe kury, i'i wanupe wà. **14** A'e rupi Mezàmi uzewyr wà. Upyhyk a'e 400 kuzàwaza Zamez Zireaz parer wemireko romo wà. Nuhyk kwaw kuzà awa paw wanupe wà rihi. **15** A'e rupi teko upuhareko katu Mezàmi wà. Ta'e Tupàn hemimutar rupi pitài Izaew ta'yr ukàzym wanuwu a'e wà xe. **16** Na'e Izaew wanuwihaw uze'eg nezewe wà kury. — Naheta kwaw kuzà Mezàmi izuapyapyr wà kury. Ma'e xiapo putar wanemireko ràm wamono'og pà amogwer wanupe zane nehe. **17** Na'ikatu kwaw pitài Izaew ta'yr ikàzymaw. Xikar Mezàmi ipaw 'ym àwàm zane nehe. **18** Nupuner kwaw zanerazyr wanereko haw rehe wà, i'i teko wanupe wà. Uze'eg nezewe wà, ta'e a'e 'ym mehe omono ze'egaiw awa Mezàmi wanehe wà xe. A'e rupi nomono kwaw wazyr Mezàmi wanupe wanemireko romo wà. **19** Uhem etea'i Tupàn pe zanemynkaw Xiro tawhu pe iapo pyràm kury: (Xiro tawhu a'e, Metew huwake

kwarahy hemaw ahurehe har kutyr har rehe tuz a'e, Eremona tawhu huwake kwarahy hemaw awyze har kutyr har rehe a'e. Teko oho Metew tawhu wi Xikez tawhu pe amo pe rupi wà. Xiro upyta a'e pe huwake kwarahy hemaw kutyr a'e).

20 A'e rupi Izaew wanuwihaw uze'eg Mezàmi wanupe wà kury. — Pezeàmim peho uwà tyw pupe nehe. **21** Peme'egatu nehe. Mynkaw 'ar mehe kuzàwaza Xiro pe har upynyk putar oho wà nehe. Pehem uwà tyw wi a'e 'ar mehe we nehe no. Tuwe pitàitàigatu upyhyk amo kuzàwaza wà nehe, Mezàmi ywy rehe waneraha pà wà nehe. **22** Nezewe mehe aze wanu uze'egahy wà urewe wà nehe, aze wakywyr uze'egahy wà urewe wà nehe, urupuner nezewe ure'e haw rehe nehe. — Tuwe upyta a'e pe wanemireko romo wà nehe, ta'e Zamez Zireaz waàmàtyry'ym mehe nurupyhyk kwaw kuzà Mezàmi paw wanupe ure xe. Napezuhaw kwaw peze'eg awer, ta'e napemono kwaw penazyr wanupe xe. Imunar penazyr wanehe wà, peze wanupe nehe, i'i tuwihawete awakwer wanupe wà.

23 A'e rupi weruzar Mezàmi Izaew wanuwihaw waze'eg wà. Pitàitàigatu wexaexak amo kuzàwaza wemireko ràm romo wà, wapynyk mehe wà. Weraha weko haw pe wà. Uzewyr uiwy pe wà. Uzapo wi wàpuz wà. Uzapo wi tawhu wà no. Upyta a'e pe wiko pà wà. **24** Amogwer Izaew uhem oho weko haw pe wànàm wanupe uiwy pe wà.

25 A'e 'ar rehe naheta kwaw tuwihawete Izaew waiwy rehe. Pitàitàigatu uzapo ma'e wemimutar rupi katete a'e wà.

HUXI

Erimerek oho Moaw pe wà

1 Izaew izuapyapyr umumaw kwarahy tetea'u tuwihaw ikàg wera'u ma'e hereko 'ym pà a'e wà. Heta amo tuwihaw waneruze'egar romo a'e kwarahy rehe wà. A'e kwarahy rehe amo 'ar mehe uhem ma'uhez taw uhua'u ma'e Izaew izuapyapyr

wanupe kury. A'e rupi amo awa Merez taw pe har Zuta izuapyapyr waiwy rehe har a'e kury, wata oho wemireko heraha pà mokoz wa'yr waneraha pà amo ae ywy Moaw her ma'e pe a'e kury. Uzapo weko haw a'e pe wà. **2** A'e awa a'e, Erimerek her romo a'e. Noemi hemireko her romo a'e. Marom Kiriom ta'yr